

Fondată: 1998
Anul XXI

ELANUL

Nr. 191
IANUARIE
2018

REVISTĂ DE CULTURĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL”
DIN GIURCANI, COMUNA GĂGEȘTI, JUDEȚUL VASLUI

Eminescu și Dobrogea, la 1878

Theodor CODREANU

Să ne întoarcem la Basarabia eminesciană din 1878.

Știind că nici măcar preliminarile de la San Stefano nu vor fi respectate de Rusia la viitoarele negocieri de pace și spunând-o public, Eminescu devenea foarte incomod pentru politicieni, atât pentru cei de la putere, cât și pentru conservatori. „Guvernul liberal – spune poetul, în articolul din 7 aprilie 1878 – a intrat în ițele Rusiei și e prea angajat, încât vecinii se găsesc în drept de a se rosti nediplomatic față de cei ce reprezintă țara, coroana ei și pe augustul purtător.”¹ Un soi de umilință, așadar, considerată păguboasă și de vecini. Noul ziar oficios, în limba germană, „Deutsche Orient-Zeitung”, apărut la București la 14/26 aprilie 1878, condamna opoziția că ar fi determinat „ruperea tratărilor cu Rusia”, acuzație respinsă de Eminescu: „Opoziția adevărată, care s-a luptat foarte serios contra tendințelor Rusiei și va lupta și de acum înainte, n-a întrebuițat niciodată contra puternicului vecin expresiile de cari foiesc tocmai gazetele guvernamentale. Opoziția a fost rezervată în cuvinte și puternică în argumente, presa guvernamentală a fost puternică în fraze și vorbe late și slabă în argumente.” (16 aprilie 1878)². Este adevărat, spune ziaristul, pe 26 aprilie, că „Timpul”, ca organ al opoziției, a combătut guvernul, dar a făcut-o „chiar cu multă amărăciune”, neuitând că „acest guvern din nenorocire reprezintă statul român”³.

Eminescu reproșează guvernului că a trecut dintr-o extremă în alta în atitudinea față de Rusia, cu pagubă de fiecare dată: „noi însă am rămas consecuenți, adică rezervați, plini

de respect, dar demni și hotărâți.” (30 aprilie 1878). Am văzut cum Ion C. Brătianu a încercat un act de demnitate în fața cinicului duplicitar Bismarck, încercând să argumenteze cu moțiunea G. Vernescu, semnată de 46 de parlamentari și votată pe 26 ianuarie 1878, care stipula că nu trebuie cedată nici o palmă de pământ dintre granițele țării în schimbul Dobrogei. Principele Carol I însuși avusese în vedere cedarea celor trei județe basarabene, încă din faza negocierii Convenției cu emisarii țarului, aceasta fiind semnată de agentul diplomatic

Dimitri Stuart, la 4 aprilie 1877. Asta în cazul când Rusia ar fi avut pretenții și asupra altor părți din Principatele Unite, cum, de altfel, avea în plan țarul. Cu această moțiune, guvernul trecea, așa cum sesiza Eminescu, dintr-o atitudine în alta, dând apă la moară poziției Rusiei.

Moțiunea Vernescu argumenta, în cinci puncte, refuzul primirii Dobrogei în schimbul realizării celor trei județe sudice la Rusia. Se pornea de la teza că, de rasă latină fiind, România are misiunea istorică de a rupe „formidabila unitate a rasei slave”. După semnatarul, a primi Dobrogea însemna „a ne amesteca cu rasa slavă din Bulgaria” și a pierde importanța noastră istorică. Fără a cunoaște realitățile etnice și istorice ale Dobrogei, parlamentarii noștri considerau că teritoriul este locuit de „populațiuni sălbatice” pentru supunerea cărora țara ar trebui să întrețină acolo „o armată considerabilă”, „va să zică mai multe milioane ce se vor cheltui pe fiecare an, va să zică o cauză de slăbiciune economică a statului român”. În plus, Dobrogea li se părea a fi o țară „băltoasă”, iar „pentru a o face productivă, trebuie să cheltuim zecimi și poate sutimi (sic!) de milioane. Cheltuielile ce vom face pentru Dobrogea vor fi mult mai considerabile decât veniturile ce ne va putea da”. Mai mult de atât, profeții din Parlament prevedeau că, de îndată ce Bulgaria va vedea că s-a dres ceva în Dobrogea, va ridica pretenții s-o ceară, ceea ce ar conveni Rusiei, încât „Dobrogea ne va fi luată cu mult mai mare înlesnire decât ni se ia astăzi Basarabia.”

1 M. Eminescu, *op. cit.*, p. 75.

2 *Ibidem*, p. 80.

3 *Ibidem*, p. 81.

Ouăle încondeiate de la Cămârzana

Dan HORGAN

Despre importanța studierii ouălor încondeiate s-a vorbit, se vorbește și încă se va mai vorbi mult, în folcloristica românească fără ca, din păcate, recunoașterile teoretice să determine acțiuni practice, lucrative în acest sens, decât într-o foarte mică măsură, în raport direct cu amploarea discuțiilor.

Atestate de cele mai vechi texte, de descoperirile arheologice, prezente la populațiile contemporane care se află încă în preistorie ca nivel de dezvoltare, ouăle încondeiate prin însăși modelul cu care este ornamentat, au desigur vechimea celor mai timpurii manifestări folclorice. Astfel, Satul Cămârzana apare ca atestare documentară în arhiva județului Satu Mare pe la anul 1490 sub denumirea „Camarzan”. În legătură cu numele acestei localități și cu apariția primelor așezări, circulă mai multe legende dintre care cea mai celebră spune că trei haiduci având numele de Pașca, Haiduc și Homa, din cauza prigoanei autorităților, se refugiază în această zonă păduroasă și se stabilesc lângă izvorul pe care l-au denumit „Fântâna Păștenilor”, iar zona locuită din jurul acestei fântâni se numește „Pășteni” și până în ziua de azi.

Dar odată cu venirea haiducilor au venit de voie bună sau cu furătură, câteva fete, care datorită frumuseții lor deosebite au fost denumite drept „zâne”. Locul în care s-au stabilit având o înfățișare de cămară (un loc ascuns și greu accesibil) a fost numit „Cămara Zânelor” de unde se presupune că vine și numele comunei Cămârzana. Localitate ce se află în cea mai nordică zonă a Țării Oașului, vecină cu Ucraina, considerată ca fiind cea mai frumoasă și mai pitorească localitate din această zonă a țării. Intrarea în acest colț de Rai se face printr-un defileu ce se aseamănă izbitor cu inconfundabilele porți maramureșene. Acest colț de rai a fost construit într-o cetate străjuit de ziduri formate din culmile ce străjuiesc satul: Piatra Cornii, Gemenele, cele trei Holmuri, Cetățuia și Coparcea. Ca o cetate care se respectă are parcă și tuneluri de scăpare constituite din văile: Lecăncioara, Valea Mare, Ceaslasul. Aceste văi sunt foarte benefice pentru creșterea animalelor și pentru pomicultură. Din rodul poamelor și mai ales a prunilor iese prin puterea focului arhicunoscuta pălincă de Oaș, de altfel, mandria oșenilor. După acest preambul privirea însă ne este atrasă de casele răzlețe țărănești, simple, modeste dar cu o mare mândrie moștenită parcă de la oamenii care i-au dat viață. Aspectul satului cu casele vopsite în culorile specifice acestor locuri, culori ce predomină toate creațiile acestor de treabă oameni: alb, albastru, roșu.

Forța extraordinară a folclorului românesc, întemeiat pe o puternică, unitate culturală a poporului nostru, face ca și astăzi, în toate provinciile istorice ale României, să persiste tradiția specializării în diferite genuri folclorice, fapt ce nu exclude însă o mare varietate de forme regionale și zonale, fiecare zonă a țării, fiecare vale, aproape, având particularitățile sale specifice, modurile sale proprii de creație, de intonații sau interpretare.

Autoarea Mihaela GRIGOREAN, scriitor, doctor în filozofie dar și profesor de Limba și Literatura Română

în orașul Negrești-Oaș vede lumina zilei în Turț, comună vecină cu Cămârza din județul Satu Mare. Este profund impresionată de tradițiile Oșenești, de jocurile copilăriei, de poveștile, colindele, plugușoarele, obiceiurile și leacurile populare, de arta și meșteșugurile practicate de sătenii și sătencele de aici, cu care și-a petrecut copilăria.

Acest lucru a constituit chiar cheia de boltă de a aduce un prinos de recunoștință pentru Cămârzana, pentru oamenii acestor locuri, care asemenea celorlalți săteni ai țării, se ostenesc din zori și până în noapte pentru a smulge cât mai multe roade pământului, care, așa cum se știe, este darnic numai cu cei harnici. Astfel a apărut cartea „Încondeiatul ouălor la Cămârzana”. O carte document în care printre filele ei autoarea, cu modestia-i cuvenită, a picurat, cu grijă ca un elixir, pe lângă tradiția ouălor încondeiate o trecere în revistă a tuturor obiceiurilor și stărilor prin care poate trece un țaran autentic din ținuturile Oașului. Pentru a putea înțelege toate aceste trăiri este musai să te deplasezi din peisajul citadin aici la Cămârzana, un colț de rai autentic. Deplasare care pentru câteva zile rupte din concediul de odihnă vor avea darul de te remonta pentru o altă perioadă de 360 de zile până la viitorul concediu, când vrăjit parcă de aceste locuri vei reveni cu bucurie.

Mihaela Grigorean ca om de cultură și ca un destoinic etnolog a participat cu deosebită dragoste alături de sătenii din Cămârzana la diferite munci ale câmpului de peste an, la diferite obiceiuri, și ritualuri legate de anotimpurile anului, de sărbătorile Sfințelor Paști, de Crăciun, Anul Nou și Bobotează. Mihaela Grigorean ca fiică a Oașului a răspuns prezent și la invitația de a modela același material din care a fost făcut Adam, la roata olarului învățând de la meșterii autentici din Vama din secrete ca apoi, ca un bun dascăl să învețe copiii dornici de meșteșugurile strămoșești din Țara Oașului unde Mihaela Grigorean unde își mai alină dragul de simplitate și creație artistică, derulând activități de modelaj pe roată și participând la expoziții, cu obiecte realizate de tinerii ucenici.

Participă împreună cu sătenii la diferite momente dintre cele mai importante din viața oamenilor, la diferite activități culturale: danțul la ciupercă, sâmbra oilor, praznicul, Luminațiile și astfel a avut posibilitatea să discute și să cunoască în profunzime trăirile și simțămintele acestor oameni de la țară care își au viața lor interioară specifică și care au o anume poezie a lor scrisă în stihuri numai de ei știute dar care doresc să le facă cunoscute doar celor ce și doresc cu ardoare acest lucru. Tocmai pentru implicarea de a aduce la lumină tradițiile Țării Oașului primește din partea Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Satu Mare, titlul de „LUMINĂTOR AL SATELOR”.

Precum vechii daci care se întorceau acasă la vatra strămoșească oșanul se întoarce la pragul casei, prag ce face separare între spațiul extern, și cel intern de unde își trage seva atât de vitală pentru el dar și pentru a duce mai departe, protejate cu mare grijă, în desaga sufletului tradițiile seculare ale moșilor și strămoșilor. Din acel prag

oșanul neaoș deschide ușa casei de pe dinlăuntru pentru a se invita pe sine în interiorul casei de câteva ori pe an: la colindat, la hram, la cinstitul miresei. Oșanul de astăzi meșteșugar sau țaran, fie că este în satul lui sau auto exilat la mii de kilometri distanță de glia părintească precum și filozoful René Descartes merge pe ideea: „Țăpuresc, deci exist, Tropotesc, deci exist, Împchistresc ouă de Paști, deci exist!”

Meșterii populari din Țara Dorului, lucrători harnici, pasionați și entuziasmați, cu mult bun simț lucrează un clop, o cioplitură, a curelărie un ou împchistrit sau dreg acareturile din bătătură într-o dăruire deplină și necondiționată. Poți să îi vezi doar dacă ai spirit de aventură pășind printre dealuri și văi până în bătătura lui. Te invită cu drag în încăperea în care lucrează și pe care, în bunul lui simț, nu îndrăznește să o numească atelier. Uneltele rudimentare, empirice, aflate în acea cameră de generații, ascunse privirilor dar care au dat naștere la minunății ce fac un itinerant curs al memorie inimii ce face înconjurul lumii iar mai apoi, aceste minunății, de această dată finite să se poată ascunde, rușinate parcă în cămăruța ascunsă a inimilor noastre.

Cine poate spune de când sau când a luat ființă meșteșugul încondeierii ouălor. Sau care a fost primul ou împchistrit. Sau dacă se știa de feleșteul, feleștic, chișița sau căscă, sau dacă doar se dorea să facă perfecțiunea întruchipată într-un ou mai frumos, o opera de artă făurită lângă vatra focului de țărănci ostenite de munca ogorului sub arșița nemiloasă a soarelui și care își mai odihneau picioarele trudite între plita în care se pregătea fiertura pentru cină și copilul legănat în albie. Tocmai pe coaja albă și gingașă, gospodinele spun o poveste, poveste ascunsă sub un cifru tainic ce poate fi deslușit doar de cel ce deține cheia. Cheie de altfel ce poate fi descoperită doar de către iubitorii de frumos arhaic, rural și cu viziuni ancestrale despre lume. De câte ori, noi cei de la oraș, nu am trecut pe lângă standuri de meșteri populari unde erau expuse spre încântarea ochiului ouă încondeiate, icoane ce ne zămbesc stingher de sub sticlă sau ciopliturile țărănești pe lângă alte produse ce se pot realiza doar în arealul unei case din mediul rural. Dar, cum se întâmplă de cele mai multe ori, trecem cu nepăsare pe lângă aceste miracole, poate chiar ușor dezgustați, întorcem capul în altă parte sau cei mai cu un pic de bun simț lasă capul în pământ, parcă fiindu-le rușine cu obârșia din care fac și ei parte. Dar meșteșugurile populare, așa cum le stau lor bine, cu mult bun simț, dăinuie și vor dăinui zeci, sute sau îmi place să cred mii de ani grație oamenilor de cultură care au știut cum să facă publice pe tot întinsul lumii aceste bogății ale neamului nostru. Țăranul neștiutor de carte a interpretat cum a știut el mai bine viața laică și cea religioasă ajungând la un soi de sincretism transmis prin viu grai și prin însemnele lăsate peste toate lucrurile confecționate de el. Așa de pildă, pe grinda cea mai mare taman la mijlocul ei se bate semnul de meșter, pe uneltele metalice se aplică o stanță rudimentară, un fel de iscălitură a unor meșteri analfabeți dar pricepuți la meșteșug, la distracție, la ajutor și nu în ultimul rând, pricepuți în a fi OM. Om care aici în țară sau peste hotarele țării a dus cu el lucrul, gândul, muzica jocul și tradițiile strămoșești să îi țină de urât și să îi mai aline dorul neostoit de casă, care parcă îi usucă pieptul.

Chiar dacă ouăle încondeiate sunt creațiile individuale ale unor țărănci, ele exprimă totuși gândirea activă și sensibilitatea satului românesc. Din sufletul acestei colectivitate cu imaginația, cunoștințele și gândirea lor, cu

superstițiile și concepțiile asupra lumii a nevăzutului, reflectate în aceste ouălor încondeiate, nu s-au izolat și fac încă parte integrată din fondul spiritual omogen al colectivității, ai cărei reprezentanți artistici au devenit. Judecata acestor meșteri încă nu a căpătat o conștiință de sine, nu s-a individualizat întrucât acești meșteri erau țărani ca și consătenii lor, cu care împărțeau aceleași condiții culturale, sociale și economice. Ei nu au făcut altceva decât să contureze, să evidențieze plastic fondul comun, ancestral aparținând poporului român. Cu tulburătoare sinceritate care nu cunoaște altă modalitate de gândire, țăranul în simplitatea gândirii magico-religioasă destăinuie în modelele ouălor încondeiate concepțiile de viață, concepțiile despre etică și dreptate socială, imaginea zugrăvită despre celălalt târâm, despre lumea nevăzută a raiului și a iadului, transpunând, cu fireasca-i spontaneitate, povestirile biblice în peisajul și veșmântul satului românesc, de fapt, unica realitate cunoscută de el.

Oul încondeiat întotdeauna spune și va spune o poveste. Dar ca orice poveste are un tâlc, o cimilitură, prin care își dezvăluie bucuria de a fi. Toate motivele prezente, **antropomorfe, zoomorfe, skeomorfe**, sunt luate din arealul curții, spațiul de locuit. Dacă pentru soare și stele oșanul a știut să mulțumească desenându-le cu căsca, sau dalta din oțel mușcând lacoma din lemnul porților ori focul le-a însemnat pe lăzile de zestre, blidare, lingurare sau cozile din lemn ori au ajuns sub ștergarele sub formă de fluturi apărând parcă cu aripile lor imaculate, neprețuita icoană pe sticlă. Acești săteni care fără un model în față, doar din imaginație și ajutat de ceea ce se află împrejurul său a putut crea printr-o diversitate de motive numai de el tâlcuite adăugând și musai și culorile tradiționale de la Cămărzana, albastrul și roșul obținute din plantele culese de pe câmp sau din grădina însoțite bineînțeleas de non culorile alb și negru. Aspectul final al acestora fiind de o mare sobrietate și frumusețe deosebită. Acest banal ou asemănător cu soarele și denumit atât de poetic de nemuritorul Brâncuși „Geneza” a fascinat și va mai fascina prin forma lui ovoidă și prin scrierea de pe coaja lui zeci de generații. Descoperim în Țara Oașului multiple motive de ouă încondeiate, unul dintre cel mai des întâlnit fiind scara. Acea scară care a înfricoșat întotdeauna omenirea, scara ce duce de pe Pământ la Rai sau din contră ce te coboară în Infern. Scara pe care urcă toți muritorii pentru Judecată de Apoi. Acea scară care face legătura dintre doua planuri diferite ca mod de existență ca și pragul casei. Și tocmai că le-a fost teamă au construit aceasta scară folosind diferite modele și ornamentate diferit. Ca ornamente vom întâlni steaua, floarea, fluture, pestele, primul simbol creștin. Mai întâlnim frunza de stejar, coarnele berbecului, grebla, morișca, sămburii de pepene sau stelele de pe cer, rarița, și nu în ultimul rând, creanga de brad.

De câte ori în călătoriile domniilor voastre nu ați bătut drumurile țării peste câmpurile cu verdeață unde țărani muncesc veseli pe câmp, să fiți martor la servirea mesei pe pajiștea înflorită, la ruptul ritualic al pitei de casă învelită în ștergar de în curat, la blidele născute din același aluat cu Adam ca apoi trecând prin cuptorul lui Vulcan să apară pe fața de masă din pânza de în pe care țărani obosiți își odihnesc mâinile? Am fi ipocriți dacă nu ne-am dori să vedem măcar în clipele de concediu câteva zile acest sat dintre văi în care oșenii creează pentru posteritate opere de artă de care, de cele mai multe ori, nici ei nu sunt conștienți. Opere de artă care mai târziu vor deveni marturii ale unui popor și un neam care, cândva, a locuit aici. Toate aceste

frumuseți și multe altele se pot descoperi în cartea Ouăle încondeiate din Cămărzana.

Un aspect care ar trebui să stimuleze interesul pentru acest domeniu al folclorului este întrepătrunderea problematicii sale cu cea a arheologiei poate, concentrând în sine valorile și creației populare în general. Subînțelegându-se contextul larg al punctelor de contact cu celelalte domenii ale cunoașterii dorim să subliniem contribuția pe care studierea complexă a ouălor încondeiate, apelând la aportul psihologilor, istoricilor, etnografilor, ar putea să o aducă la edificarea a vârstelor dezvoltării umanității din punctele de vedere ale vieții spirituale și ale relațiilor sacru-profan. Evidența reminiscentelor de elemente magice în ouăle încondeiate o stare anterioară religiilor organizate, prezențele puternice ale animismului, toate converg spre acea perioadă de sute de mii de ani din istoria omenirii, cea mai lungă și cea mai puțin studiată vârstă umană de cea mai mare stabilitate înaintea adevăratelor explozii ale dezvoltării începute din neolitic. Într-un fel de paralelism de concepție cu ontogeneza prenatală, oul încondeiat parcurge din nou, cu rapiditate fulgerătoare toate vârstele umanității. Nu se divulgă aici lucruri noi dar se poate trage un semnal de alarmă asupra interesului imens pe care ar trebui să-l cunoască cititorul prin studierea acestor meșteșuguri care sunt culese sistematic și la obiect.

Nu se poate trece peste contribuțiile existente deja, unele dintre ele extreme de valoroase ale artei populare țărănești dar trebuie subliniat faptul că arta încondeierii ouălor este în felul ei regina artelor în sensul cel mai convingător el fiind privit ca simbol al creației dar și un element primordial al tuturor lucrurilor păstrând în el nucleul vital ce include marea enigmă a fecundității, o expresie a armoniei și frumosului absolut sau de ce nu chiar a perfecțiunii cosmice. Superioritatea artistică, excepționalele însușiri plastice, încărcătura lor sufletească, conferă ouălor încondeiate o poziție particulară în contextul artei populare din centrul Europei, din care face parte integrantă, atât prin situarea geografică a României, unde au fost lucrate, cât și prin momentul apariției și prin descendența tehnicii lor.

La români arta închistrării ouălor ne duce spre vremuri de mult apuse. Acest meșteșug a fost practicat pe tot arealul țării în cuiburi arhaice pline de viață în care arta țărănească străveche a înflorit mai puternic ca în alte zone ajutată și de condițiile geo-politice dar și de oameni pricepuți și dornici de frumos.

Relația om-natură, este indispensabilă și în arta încondeierii ouălor de Paști – când în ornamentica acestora apare, începând cu genericul „frunză” sau „floare”, un întreg univers minunat alcătuit din flora specifică zonelor respective „frunza nucului”, „frunza stejarului”, „frunza trandafirului”, „frunza câmpului”, „frunza cânepii”, „frunza spicului”, „frunza grâului”. În această lume fitomorfă la loc de cinste este Floarea Paștelui, întâlnită, într-o diversitate de forme, pe coaja ouălor încondeiate. Un alt motiv încărcat cu o simbolistică aparte este bradul prezent ca arborele vieții și redat sub forma ramurii de brad stilizate.

Pe coaja oului au fost reliefate și motivele sacre prin Motivul Crucii („Crucea Paștelui”, „Crucea Păștii”) întâlnit adesea în ornamentica ouălor încondeiate, având o simbolistică plurivalentă: simbol al creștinismului – prezentându-L pe Mântuitorul răstignit, crucea se identifică cu Persoana acestuia – acolo unde este cruce, este și Iisus Hristos. Crucea Patimilor este crucea pe care Mântuitorul a îndurat supliciu la care a fost supus până în clipa

morții. Crucea Învierii este simbol al biruinței vieții asupra morții. Modalitățile în care este reprezentat motivul sunt felurite, femeia care încondeiază găsind de fiecare dată modalitatea de a-l reprezenta sub o formă realizată artistic în mod deosebit, alături de Mănăstire sau Biserică care, de asemenea, este considerată ca un simbol al credinței în Dumnezeu.

Imagini ale animalelor și păsărilor cunoscute constituie o altă grupă tematică, motivele **zoomorfe** din care fac parte – redade de cele mai multe ori conform principiului „Pars pro toto” – prin care o parte sugerează întregul („urechea iepurelui”, „colțul porcului”, „țâța-vacii”, „ugeru-vacii”, „capul caprei”, „cap de șarpe”, „coarnele melcului”, „creasta pupezei”, „coada păunului”, „coada curcanului”, „aripile hultanului” ș.a.). Mai apar și viețuitoare întregi precum pești și broaște, șerpi dar în exemplare limitate.

Arta femeii care încondeiază este, și în acest caz, remarcabilă, în așa fel încât, la final, toate aceste motive prin stilizarea pronunțată și amplasarea lor aerată creează impresia de echilibru, de armonie și rafinament artistic deosebit și alcătuiesc o decorație de o mare simplitate, dar în același timp extrem de reușită din punct de vedere estetic.

Privind lumea înconjurătoare, realitățile atât de apropiate sufletului său, femeia care încondeiază va trasa pe coaja ouălor conturul uneltelor, al obiectelor casnice și gospodărești legate de practicarea unor ocupații și meșteșuguri tradiționale. Așa sunt reprezentate: grebla, grapa, cheptinii pentru cânepă, bâta, vârtenilța, hârlețul, îmblăciul, morișca, bâta ciobanului, secera și alte obiecte din arealul gospodăriei. Imaginea acestora este sugerată prin unele elemente componente, creatoarea dovedindu-se și în acest caz extrem de talentată.

Legătura veșnică dintre cer și pământ, între lumea celestă și cea terestră, omniprezente în mitologia satului românesc, a generat prezența în ornamentica ouălor de Paști a unor motive cunoscute sub numele de motive **cosmomorfe**. Între acestea, cel mai frecvent întâlnit este motivul solar – motiv simbolic de o mare vechime și largă circulație reprezentat sub formă de rozete, cerc cu raze excrise sau înscrise, romburi. Țăranul în simplitatea lui a venerat dintotdeauna soarele. Soarele este dătător de viață pentru orice și oricine, fără soare lumea ar pieri, soarele este ochiul prin care privește Dumnezeu spre pământ.

Hazul înăscut al românului cu vestitul lui simț al umorului și inconfundabilul spirit critic față de unele aspecte ale vieții, față de unele slăbiciuni omenești își găsesc o expresie adecvată și în arta încondeierii ouălor. Astfel au apărut motivele acrimonioase dintre care cel mai ades apar: „cârja popii”, „mâna calcului”, „drumul bețivului” ș.a., motive reprezentate schematic, dar foarte sugestiv, prin linii roșii pe fondul alb imaculat al oului, conferă compoziției o neasemuită frumusețe și claritate.

Ornamentica ouălor încondeiate constituie o mărturie valoroasă, deoarece ouăle încondeiate din zonă au un decor mult simplificat. Cu mulți ani în urmă, femeile obișnuiau să încondeieze ouă doar cu un muc de lumânare înmuiat la căldura focului și care, lăsa scrieri pe coaja oului. Apoi acel ou printr-o baie integrală de culoare roșie se obținea oul încondeiat. Dar oul încondeiat chiar dacă se scria în Săptămâna Mare era îndeobște folosit tot timpul anului și nu numai la zilele Pașelui cum se procedea acum. Ritualurile păstrate din străbuni despre naștere, înmormântare, nuntă și pentru sărbătorile de Paște, Crăciun și An Nou sunt prezente

o multitudine de ritualuri în care găsim reminiscențe ale oului încondeiat elemente ce ne amintesc de stea, floare, linia dreaptă sau în zig-zag, simboluri cerești- crucea stelară, constelațiile universului, steaua și steaua în cruce, soarele punctul sau pupii, colorit, ritm și gândire magico-populară. Același ritual al bradului găsim și în Moldova cu bradul ornate pentru nuntă și pus în capul mesei ca vornicel și ca cel mai de seamă oaspete. Creanga de brad regăsită pe oul încondeiat, pe scara cu fuștei sau Scărița ce duce sufletul spre Rai spre judecata divină. În Scara cu fuștei, scara ce unifică viața sacră cu cea profană, viața cu moartea, văzutul cu nevăzutul, începutul cu sfârșitul. Astfel moartea pentru oșan nu reprezintă terminarea ci taman începutul, începutul unei vieți htonice pe care se poate înălța musai numai pe scara cu fuștei. Pe oul încondeiat scara cu fuștei, acea scara care nu are început și nici sfârșit este un perpetuu al sufletului după moarte și care trece prin acei pupi, ce reprezintă Calea Lactee sau cerul cu stele precum un Axis Mundi ce unește și cerul și pământul nepuizabila comuniunea dintre cosmos și omenire și care are rolul de a alimenta cu energie fetele și băieții pregătindu-i pentru urcușul spiritual pe scara cu fuștei.

În lumea tangibilă și stilizată Fușteii scării sunt construiți cu elemente naturale stilizate: creanga de brad, spicul de grâu sau prin puncte, semicercuri, romburi, linii paralele sau în unghi, floare, fluture, cocoș, creanga, grebla și astfel de stilizări ce se află întotdeauna în băutura sau pe lângă băutura oșanului simplu. Fușteii scării sunt zonele de rezistență spirituală sugerând etapele vieții, ascensiunea sau decăderea sufletului.

Punctul este prima atingere a instrumentului cu suprafața de lucru, este, dacă vreți, centrul din care își extrage energia vital-creatoare a tuturor meșterilor ce își desfășoară activitatea în Cămărzana. Acea tresărire a sufletelor strămoșești din care își extrag energia atât de benefică în viața de zi cu zi. Punctul reprezintă în credința magică a oșanului stelele infinite, valorile spirituale ale oșanului, metamorfozate în stropii de sânge ai Mântuitorului. Stelele pe oul încondeiat pot fi reprezentate și prin stele cruci geometrizeate cruci pe oul încondeiat sub forma de pomul vieții iar aceste ouă în număr de 4 se așează în racla de înmormântare la căpătâiul mortului trasând simbolic răscrucele celor doua niveluri de existență discontinue: viața și moartea.. Aceiași cruce tot sub forma pomului vieții, se trasează și pe capacul sicriului. Crucea acel simbol al celor 4 puncte cardinale, 4 anotimpuri, 4 elemente, foc-aer, apă-pământ o măsură de sinteză a cerului și pământului pe verticală unde, pe orizontală, se întâlnesc timpul și spațiul, energia masculină cu cea feminină, sinteza și armonia lumii, perfecțiunea și totalitatea care din Paleolitic devine un simbol al vieții și al morții al unității și al alternanțelor.

Prin forma sa ovoidă, vârful oului reprezintă cerul, baza reprezintă Pământul iar spațiul dintre ele este tocmai contopirea spațiului cosmic cu cel terestru într-un univers vizibil și palpabil de către țărani din Cămărzana. Un stăpân infinit al spațiului infinit-finit dintre cer și Pământ.

Aceste semne și simboluri din Țara Oașului le regăsim și pe ceramica de la Vama, cruci de morminte, motive decorative pe poarta cu boc, pe podoabe, pe troițe, troițele din lemn de la răscruce, colacii de nuntă și de înmormântare și nu în ultimul rând, ouăle încondeiate. Crucile de la răscruce martori tăcuți ce orientează și deopotrivă dezorientează de dor, de amintire, de trecerea timpului, de așteptare, de iubire, de morte, de bucurie, de suferință, de dorință, de

drag, doar privesc și așteaptă. Ce? Poate trecerea timpului, poate revenirea tinerilor plecați pe meleaguri străine... Cine știe.

Oul împchistrit se începe prin trasarea a doua linii paralele ce delimitează cele două câmpuri ovoidale care mai apoi cu ajutorul fustelor din coarne de berbec, romb, colți de lup sau creanga de brad devine scara cu fuștei. Dar scara cu fuștei se mai poate face cu pupi așezați simetric de-a lungul liniei, din coarne de berbec. Păstoritul pentru oșeni a fost una dintre cele mai vechi ocupații. Astfel bățele cioplite de oieri în lungile luni stând departe de familie sau iubite până la coborârea de pe munte spuneau adevărate povești. Aceleași povești se mai pot citi acum doar în muzeele de etnografie pe lăzile de zestre sau pe furcile de tors. Coarnele berbecului ca simbol al fertilității și masculinității prin unificarea energiilor vitale într-un punct frontal: coarnele purtătoare de valori sacre de origine solară legată de lâna de aur împreună cu coarnele de origine celestă. În Egipt, leagănul religiilor și al zeilor, zeițele Neftis și Isis erau purtătoarele soarelui pe perioada zilei între cele două coarne. Aceste coarne ce străpung metaforic orice piedică în calea cunoașterii a dorinței de libertate dorința pentru un trai mai bun, autodepășirea. Coarnele simbol al personajului care conduce turma se mai pot regăsi în Țara Dorului și pe păretare, gulere de cămeși, zgărzi și lățițare din mărgelă, mânecare, ștergare. Folosite și cu rol apotropaic de înălțare alături de scara cu fuștei cu rol tropaic ocrotește habitatul casei alungând răul și pericolele ce amenințau casa sau stâna.

Coborând pe Pământ regăsim motive ca frunza de stejar, bradul, salcia, floarea, spicul de grai, **agrare**: pieptenele, furca, grebla, **animaliere**, coarnele berbecului, creasta cocoșului, talpa găștii, dinții de lup.

Mai întâlnim Unda apei, Calea rătăcită cu pupi, meandrele și spirale. Spirala în diverse variante are o simbolistică ce include ideea neantului, nemuririi, modelul original al acestui motiv fiind cochilia melcului un simbol străvechi al reînnoire ciclică a naturii. Spre exemplu, oul cu model de „Calea rătăcită” sau în „Meandre” îl primeau femeile care au pierdut prunci înainte de a fi botezați, „Coarnele berbecului” tinerii căsătoriți, uneltele agrare țărani de „Alexii” la începutul lucrărilor agricole, „Dinții de fierăstrău” ciobanii din munte

Un alt personaj regăsit din antichitate este Cocoșul personajul diurn al vieții cotidiene al așezărilor din Țara Oașului care anunță printre ultimele gene ale nopții, dimineața binefăcătoare care împrăștie toate tenebrele nopții, același cocoș cu apariție și în povești vestit prin perseverența lui de a-și redobândi punguța cea cu două parale iar în biblie de lepădarea lui Petru de Iisus, de trei ori până la cântatul cocoșilor. Acel cocoș simbolizat și individualizat pe oul încondeiat prin creasta și prin penele din coadă.

Dar frunzele și florile de pe oul încondeiat se găsesc și pe struț, construit dintr-un mănunchi de frunze de barbinoc culese de tinere fecioare și legate de un bat de alun, simbol falic simbol al refacerii naturii originare prin unitatea principiului masculin și feminin regăsit pe steagul de nuntă dar și pe nelipsitul clop al oșanului.

Dar să dăm Cezarului ce-i al Cezarului și să lăsam autoarea, doamna Mihaela Grigorean, să vă ducă pe un tărâm magic, Țara Dorului unde veți fi plăcut surprinși citind cartea „OUĂLE INCONDEIATE DE LA CĂMĂRZANA”.

Istoria Bârladului

(urmărire din numărul trecut)

Gheorghe CLAPA

Clasele sociale la Bârlad în secolul al XV-lea

O importanță cu totul deosebită o prezintă problema claselor sociale din târgul Bârladului sub domnia lui Ștefan cel Mare – documentul din ianuarie 1495.

Interesul acestei probleme a determinat pe I. Bogdan să arate că documentul (publicat în „Convorbiri literare”, anul XLII, nr. 1 din ianuarie 1907, p. 46-52) este de o importanță foarte mare, și prin spiritul său pătrunzător să precizeze diferitele clase de populațiune ale târgului Bârlad, oraș vechi moldovenesc; și enumeră:

- a) șoltuzii și pârgarii în frunte,
- b) târgoveții, sau orășenii, adică locuitorii târgului,
- c) săracii locuitorii satelor.

Această opinie, ulterior, n-a fost însușită de unii istorici, și problema n-a fost soluționată în mod satisfăcător, s-a emis părerea că târgoveții sunt numiți cu termenul de „oameni săraci”.

Problema a fost discutată de Alexandru Gonța, care întrebându-se „care este starea socială a populației de bază a orașului” afirmă în mod categoric că datorită „faptului că târgoveții se ocupau cu agricultura și denumirea de „oameni săraci”, ne arată că populația târgurilor nu poate să se bucure de o altă situație socială”. Și mai departe arată „în documentul Bârladului, locuitorii târgului și țărani satelor de ocol sunt denumiți săraci”.

Teoria de „oameni săraci” este incompatibilă cu situația de fapt și de drept.

Socotesc eronată afirmația că târgoveții Bârladului sunt „oameni săraci”, deoarece termenul este necorespunzător. Gonța și-a făcut documentarea bazându-se numai pe hrisovul târgului Vaslui, care într-adevăr, după cum arată documentul din 15 octombrie 1491, specifică „și pe toți „săracii” din cuprinsul târgului (p.475) „și pre toți oamenii cei săraci din târgul Vasluiului” (p.481).

Hrisovul Bârladului indică „așisderea și toți oamenii săraci din toate satele ce se țin de acel târg și sunt așezați pe hotarul lui”, deci este vorba de satele din ocol. Și „am miluit și pe toți oamenii săraci din târgul nostru al Bârladului și le-am întărit obiceiul lor cel vechiu, ca nici unul din oamenii ce trăiesc în Bârlad să nu plătească vama cea mică”.

Dacă pentru primul pasaj „oamenii săraci” din satele din ocol nu se pune problema (documentul este destul de clar), pentru al doilea pasaj „oamenii săraci din târgul Bârladului” privește pe locuitorii din satele Morăni de jos, Bujorăni de Gios și Crâng, fostele mahalale din vecinătatea imediată a orașului și situate pe moșia târgului.

Satul Morăni se află pe porțiunea de teren situată la apus de apa Bârladului, de la gura gârlei Tupiloai până la moara veche a vornicului Palade situată pe râul Bârlad. Acest sat făcea parte din mahalaua Podeni și era proprietatea târgoveților. Privitor la dreptul de proprietate asupra acestui sat au fost o serie întreagă de neînțelegeri și judecăți între târgoveți și vornicul Palade. Anafora din 1814 februarie 10 (p. 140-161) discută această problemă. După mărturia lui Gheorghii Proca reiese „lua dijmă din toți,

precum și adetiul de casi de la locuitorii Moreni” (p.147). Iar mărturia lui Verga Tufă arată că boierii Pălădești „ducea și pe sătenii din Morăni la lucru la Susăni” (p.149). Hărțile 2 și 3 și p.158 și 161 din vol. II a preotului Antonovici, semnaleză această situație.

Mahalaua (satul) Bujorăni de Gios se afla în apropiere de apa Bârladului și în vecinătate cu hotarul moșiei Cetățuia proprietatea vornicului Palade, după cum se constată din pitacul din 1826 ianuarie 20 (p. 253-254).

Locuitorii satului Bujorăni de Gios „nu sunt între târgoveții târgului și sunt rămași de muncescu pentru loc și emăș câte 12 zile pe an” (era socotit ca o mahalala) – documentul din 1817 octombrie 30 pct. 3, p. 216.

Satul Crâng se afla și se află și astăzi, pe moșia târgului, la o depărtare de 5 km spre apus de oraș.

În susținerea afirmațiilor noastre, este și „Alcătuirea pentru stăpânire moșiei târgului Bârladului din 1815 și 1816 martie 20”, (p.205) care la cap. V, paragraful 1, spune: „Locuitorii Morăni de Gios și locuitorii din Crâng nu să socotesc între locuitorii târgului, cumpărători moșii, ci rămân ca niște lăcuitori trăitori pe moșie străină, și să va urma cu dâșșii, pentru adetiul moșiei, după hotărâre ponturilor gospod”. Alcătuirea este întărită și de documentul din 1816 august 30, pct. 24, care specifică aceeași situație (p. 213).

Locuitorii din Morăni de jos, Bujorăni de Gios și Crâng sunt „oamenii săraci” din târgul Bârladului, amintiți de documentul din 1495, pentru care Ștefan cel Mare a acordat scutirea de vama cea mică.

Autorul n-a sesizat distincția clară dintre documentul din 1491 al Vasluiului și din 1495 al Bârladului, care definește și proprietatea. Pentru Vaslui, Ștefan cel Mare cumpără 16 sate, constituindu-și pentru sine și urmașii săi URIC „și să fie domniei mele uric cu tot venitul, și fiilor domniei mele și nepoților, strănepoților, preastrănepoților și la tot neamul domniei mele, nestrămutat niciodinioară în veci” aflați pe moșia domnească.

Pentru Bârlad, nu se face această mențiune și se arată: „ne-au rugat pe noi să le cercetăm hotarul lor cel vechiu care din veacuri s-a ținut de acel târg”, deci locuitorii erau oameni liberi.

Opinia lui Gonța a influențat și pe Henri G. Stahl, care afirmă că „termenul de săraci” se aplică însă în acest act și târgoveților” (p.228).

O părere eronată, în ce privește starea socială a târgoveților, a fost formulată de Constantin C. Giurescu, când arată că „au cumpărat, cu bani, moșia de la stăpânul feudal și, implicit, libertatea lor. E cazul Bârladului” (p.77). Prin acest pasaj s-ar înțelege că târgoveții nu erau oameni liberi și suportau legături de dependență față de boier.

Orășenii n-au acceptat să fie lipsiți de drepturile lor și au dus lupte pentru păstrarea moșiei și implicit pentru libertatea lor, pentru a nu fi socotiți robii boierului. Târgoveții bârlădeni n-au putut să-și păstreze moșia, datorită evenimentelor care au avut loc și a lipsei pentru un moment dat (în seria judecăților) a ispisocului lui Ștefan cel Mare din anul 1495,

fapte care au dus la dania moșiei (la 1757). Pe tot timpul, de la anul 1757 și până la cumpărarea moșiei, 1 februarie 1815 – adică timp de 58 ani – târgoveții n-au plătit dările impuse de boieri, deși li s-au recunoscut anumite scutiri de dări, chiar când moșia a fost făcută danie mănăstirei proorocului Sf. Samuil din Focșani. Cartea de apărare a aceluiași an (1757 martie 12) prevede că târgoveții sunt scutiți de chirie pentru case și pivnițe, cum și de zecimile din grădini; obligați a da zeciuială din țarini, din fânețe și din prisăci. Prin schimbarea proprietății, se recunoaște de noul proprietar scutirea de taxe pentru imașul vitelor (doc. 1786 mai 13), după o învoială făcută cu unii din locuitori (neconsimțită de majoritatea târgoveților). De a nu se lua de la târgoveți bezmăn pentru casele din afara vetrei târgului (la mahala), cum și neplata pentru imaș (doc. 1814 iulie 21).

În acest interval de timp, a urmat și o serie de judecăți, iar târgoveții s-au dedat la acte de răzvrătire și nesupunere, ca:

- Intrigați la răzvrătire de unul din ispravnici, banul Ioniță Iamandi (document din anul 1814 august 6 – p. 163-165 din vol. II);

- Refuzul de a plăti adetiul pentru casele ce sunt făcute pe locul ce iaste afară din vatra târgului (doc. din 1786 iulie 28 – p. 78 din Anaforaua din 1792 august 9 – p. 75-80);

- Intrarea târgoveților „pe driapta moșie de și-au făcut case, și-i calcă moșia cu vitele” (Anaforaua din 1792 august 9 – p.78);

- Pasc vitele pe moșie, fără consimțământul proprietarei (doc. din anul 1803 ianuarie 6 – p. 106).

Situația nu se liniștește și domnia este nevoită a da diferite ordine către isprăvnicie, pentru a liniști lucrurile. Totul în zadar; înfrânarea pornirilor târgoveților nu dă rezultate: cu toate silnicile și îngrozările cu închisori.

Hrisovul de întărire a stăpânirii târgoveților asupra moșiei cumpărate de la Profira Dimache născută Miclescu (doc. 1815 febr.), specifică temeinic motivele care au dus la această vânzare: „Spre isbrânirea tuturor pricinilor ce era pricinuitoare de pagube și spre mai bun folosul dumisale... iaste mai cu cuviință să o vândă de istov”; „pentru mai bun folosul dumisele și mai cu liniștire, decât ar fi avut moșia aceasta spusă întru atâta pricină la atâta norod” (p.195). Acestea au fost cauzele care au silit pe proprietară să vândă moșia.

Din cele arătate, reiese că târgoveții erau oameni liberi, știindu-se stăpâni pe moșia lor „din veacuri”.

Bibliografie

Alexandru I. Gonța, „Despre orașul moldovenesc în veacul al XV-lea. Locuitorii și starea osicală”, în „Studii și articole de istorie”, vol. V, 1963, p.36-40.

Ioan Bogdan, „Documentele lui Ștefan cel Mare”, vol. I, Buc., I, 1913, p. 476-487.

Idem, vol. II, p. 62-68.

Preotul Ioan Antonovici, „Documente bărlădene”, vol. II, Bârlad, 1912, p. 37-38, 70-71, 78, 106, 140-161, 163-165, 189-197, 201-207, 209-216, 216-217, 252-255.

Henri H. Stahl, „Studii de sociologie istorică”, Buc. 1972.

Constantin C. Giurescu, „Contribuțiuni la studiul originilor și dezvoltării burgheziei române până la 1848”, București, 1972, edit. Științ., p.77.

HOTARNICA TÂRGULUI BÂRLAD

Cel mai vechi document cu privire la hotarnica moșiei târgului Bârlad este hrisovul de la Ștefan cel Mare din ianuarie 1495, prin care se stabilește „hotarul cel vechi, care de veacuri s-a ținut de acel târg al Bârladului”.

Documentul a fost publicat pentru prima oară de Gh. Ghibănescu în „Arhiva”, 1904, p. 59-61 și de . Iorga în „Studii și documente”, vol. VII, 1904, p. 206-208, fără vreo indicație bibliografică, incomplet și în traducere primitivă după o copie.

Originalul documentului a fost găsit de Ioan Bogdan printre hârtiile „Casei Obștei târgului Bârlad” în anul 1906, și-l publică în întregime în revista „Convorbiri Literare” anul XLI, nr. 1 din ianuarie 1907, p. 46-52, stabilindu-i data și cu notele necesare, arătând și importanța documentului „care este foarte mare”. În document se arată lămurit diferitele clase de populațiune ale unui oraș vechi moldovean, o dovadă prețioasă de întinderea cea mare a teritoriilor sau ocoalelor orășenești în secolul al XV-lea, unele privilegii comerciale și modul de hotărnicie ale orașelor”.

Ulterior, hrisovul este publicat de I. Bogdan în anul 1913, în „Documentele lui Ștefan cel Mare” vol. II, p.62-68, cu un bogat material și note. Ispisocul a fost publicat apoi și de preotul Ioan Antonovici în „Documente bărlădene” vol. II, p.1-5, după traducerea lui I. Bogdan.

În ce privește întinderea teritoriului ocolului târgului Bârlad, aceasta s-a interpretat în diferite moduri, de către istorici.

Mai aproape de realitate, însă cu unele precizări în plus ce le vom face, este descrierea făcută de I. Bogdan, care spune: „hotarul pleca din malul stâng al Bârladului, cam la 2 km mai sus de târg, trecea pe la Dealul Mare și făgetul Leahului, care nu mai există astăzi, spre pârâul Trestiana, de aci la Brădești și până la dealul și pârâul Șuşneștilor, care se varsă în Jeravăț în fața Bălăbăneștilor, apoi o lua pe Jeravăț în jos până la vărsarea lui în Bârlad, de aci mergea drept la Tutova, din sus de Ivesți, apoi pe Tutova în sus până la gura pârâului Crângului, de unde se ridica până la hotarul Perienilor, al Roșcanilor (Valea Roșcanilor) și al Drujeștilor și apoi se cobora pe Simila în jos până la vărsarea ei în Bârlad. Hotarul târgului se mărginea deci cu Zorlenii, Frunțișenii, Brădeștii, Docanii, Ivesții și Perienii de azi și avea un diametru ce varia de la 10 până la 18 km” (p.65).

Gh. Ghibănescu în „Surete și izvoade” vol. II, Iași, 1907, p. 309-316, publicând documentul din 7131 (1623) februarie 8, dat de Ștefan Tomșa, prin care se întărește mănăstirei de la Aron Vodă stăpânirea asupra moșiei Rânzeștii de la Prut, observă că „a fost drept domnesc și atârnător de ocolul târgului Bârlad”, și pe baza aceasta, face mențiunea că „documentul e însemnat, ne arată întinderea ocolului târgului Bârladului spre răsărit până în Prut, deoarece Rânzeștii intrau în acel ocol, deși făceau parte din județul Fălciului”. Deci hotarul ocolului se întindea până în Prut.

Preotul Ioan Antonovici („Documente bărlădene”, vol. II, 1912, în prefață) arată că hotarul se întindea „de la râul Tutova și spre răsărit, probabil, până deasupra comunei de astăzi a Epurenilor și de la satul Drujeștii,

comuna Băcani, spre miază-zi până unde cade Jeravățul în Bârlad”. Mai târziu, preotul Antonovici revine asupra acestui hotar („Documente Bârlădene”, vol. IV, 1924, p. 54-60, documentul din 1623 februarie 14, în notă) și face următoarea mențiune:

- Rânzeștii „n-au făcut parte din ocolul (hotarul) Bârladului și nici acest ocol nu s-a întins până în Prut, după cum se vede din hotarnica Bârladului de la Ștefan cel Mare din ianuarie 1495”.

- „Linia de răsărit a hotarului sau ocolului Bârladului nu mergea pe Prut, ci pe obcina dintre râul Prut și râul Bârlad și care obcină se întindea după cum am văzut din vârful dealului, din fața Lipeneștilor, de acolo în jos prin făgetul Leahului, până la drumul ce trece pe la Câmpul Lung la Trestiana și apoi la Jeravăț”.

Vorbește apoi, ce se înțelege prin obcină (desparte obârșiile apelor curgătoare), și după însemnările logofătului Costache Conachi (exemplu latura de răsărit a hotarului vorbit – obcina între Prut și Bârlad – citat din „Uricar” I, p. 391). Din obcină se întinde cinci culmi; dealul Ghermăneștilor între pâraie Ghermănești și Banca cota 323; dealul Podișul Manghinei între pâraiele Banca și Bujoreni cota 256; dealul Lanul Copăcelului între pâraiele Bujoreni și Zorleni cota 245; Dealul Mare între pâraiele Zorleni și Trestiana cota 307 și dealul Comizopol cota 325. Prin Dealul cel Mare înțelege dealul Ghermăneștilor, unde s-a păstrat până astăzi numirea Lahova – Valea Laovei.

Întemeindu-se pe aceste dovezi, preotul Ioan Antonovici afirmă că linia hotarului de răsărit „pășia peste râul Bârlad și se suia pe dealul cel mare al Ghermăneștilor, trecând prin Lahova sau Laova și ajungea pe obcină, în punctul numit Dealul Stejarului cota 323, și de acolo trecea spre sud prin punctele însemnate în hotarnică până la pâraul Jeravăț. Menționează, de asemenea, că cele spuse de Gh. Ghibănescu și de I. Bogdan nu sunt întemeiate (satul Rânzești, Dealul Mare din fața orașului și dumbrava Leahului).

Din cele expuse mai sus, se observă unele păreri greșite, care trebuiesc lămurite.

Cercetând documentele referitoare la proprietățile megieșilor hotarnice, precum și documentele de danie făcute din ocolul târgului de către diferiți domnitori, vom căuta să stabilim hotarul moșiei târgului, identificând și satele care au dispărut, și de care se face mențiune în Hrisov.

Hotarul de răsărit

Afirmația preotului Antonovici, că hotarul se suie pe dealul Ghermăneștilor nu este reală, deoarece documentul din 1444 iunie 18 arată că Lahova este proprietatea popei Toader unde a fost mănăstirea fratelui său popa Draghie (Lahova, Lah = polon).

Documentul din 1488 dat de Ștefan cel Mare confirmă lui Toader Gherman stăpânirea peste seliștea Lăhoveni, cumpărată de la Dașco. Seliștea se află pe teritoriul moșiei Fedești și azi o parte a moșiei se numește Lahova sau Laova; există și dealul Laovei cota 274 și valea Lacrei (între satul Ghermănești și pădurea Fedești).

Petru Șchiopul prin documentul din 1588 octombrie 8 întărește lui Gherman Vătag și Ursul Vătag dreptul de a avea o moară pe Bârlad și privilegiul de la Ștefan V. Bătrânul pentru satul Ghermănești cu loc de moară.

Prin documentul din 1489 ianuarie 16, Ștefan cel Mare întărește lui Mihul Ciocan jumătate din satul Fedești, ce a avut de la bunul nostru Alexandru Voievod.

Cota 323 din Dealul Ghermăneștilor, situată deasupra satului Fedești comuna Banca, azi Șuletea, se află la o depărtare de circa 8 km, spre răsărit de râul Bârlad (în linie dreaptă).

Din conținutul acestor documente reiese faptul că Lahova și satele Fedești, Stoeșești și Ghermănești cu teritoriul lor pe dealul Ghermăneștilor, aparțineau de alți proprietari înainte de data hotarnice și deci nu făceau parte din ocolul târgului. Denumirile rămase sunt o amintire a vechilor numiri.

I. Bogdan, reproducând în volumul II traducerea documentului din 1495 din „Convorbiri literare”, face câteva schimbări și relevă în special „aceea a cuvintelor Лоховою Бжкоувиню pe care le traduce acum prin bucovina (făgetul) Leahului, în loc de dumbrava Leahului Лохова Бжкоувина; explicând pe Лохов în loc de ЛАхов ca adj. posesiv din numele propriu Leahul, Leahu; cf. malorus ЛАХ Leah, polon Ляхová, Ляхвá, Ляшня – Leși”. Numele acesta era des întrebuițat în Moldova, după cum atestă documentele (citează documentul din 1495 ianuarie 22).

Acele de danie ale diferiților domnitori consemnează faptul că următoarele sate au făcut parte din ocolul (hotarul) târgului Bârlad.

Prin documentul din 1594 martie 28, Aron Tiranul dăruiește lui Toader Chiriac mare vameș satul **Zorleni** (Zorleni) din hotarul târgului Bârladului, pentru care a primit 6 cai învățați. Dania este întărită și de Ieremia Movilă, prin hrisovul din 1602 iunie 9 (lui Andrei Chiriac fiul lui Toader Chiriac), cu specificarea „au fost dreaptă domnească de ocolul târgului Bârladului și au dat lui Aron Vodă, 6 cai buni învățați drept 2000 aspri în treaba țării, căci au fost vremurile de nepace și prăzi de cazaci”. Ulterior satul Zorleni a trecut în stăpânirea altora (documentele din 1621 aprilie 13; 1622 martie; 1626 august 24; 1634 iulie 15; 1634 iulie 25).

Satul **Popeni** a fost ascultător de ocolul târgului Bârlad, cum adevărește documentul din 1633 august 30, prin care Moise Movilă îl dăruiește lui Pătrașco postelnic al doilea, „care seliște mai înainte a fost a noastră dreaptă domnească, ascultătoare de ocolul târgului Bârlad”.

În ocolul târgului intra și satul **Frunțișeni**, cum atestă documentul din 1629 septembrie 28, prin care Alexandru V. Coconul dăruiește lui Maftei Roșca „seliștea Frunțeșanii care acea seliște a fost dreaptă a noastră siliște domnească de trebuință împrejurul târgului Bârladului și au dat domniei mele 2 cai buni... și cu un vad de moară în gura Smilei. Dania este întărită și de hrisovul din 1630 martie 24 („care acea seliște a fost dreaptă a noastră domnească, trebuincioasă împrejurul târgului Bârladului”).

Satul **Grăjdeni** (cu locul mănăstirii Grăjdenilor) „a fost iarăși loc domnesc al târgului” după cum se specifică în documentul din 1752 august 1, prin care Constandin Racoviță dăruiește armașului Dediu Codreanu moșia Dealul Mare. Între schitul Grăjdeni, vornicul Constantin Palade (proprietarul moșiei Cetățuia, tot din ocolul târgului) și spătarul Ioan Codreanu (fiul sârdarului Dediu Codreanu) a fost o serie întreagă de neînțelegere și judecăți asupra hotarelor (memoriu din 1820 decembrie).

- Va urma -

Eminescu și Dobrogea, la 1878

- urmare din pagina 1 -

În mijlocul disputelor din lunile încheierii războiului și a ale tratativelor de pace, pentru Eminescu a urmat „vacanța” regizată, pentru două luni, de la Floreștii lui Nicolae Mandrea. La întoarcere, primul articol pe care-l publică (2 august 1878) abordează polemica în jurul moțiunii Vernescu în problema Dobrogei, considerată nu doar de Rusia, ci și de politicienii de la București drept o „compensație” pentru Basarabia. În realitate, cum am semnalat deja, Dobrogea era prevăzută să treacă la România încă din faza de început a ostilităților și a tratativelor europene, când nu se punea chestiunea „compensației”. Eminescu demontează punct cu punct moțiunea „patrioților”, printr-o demonstrație strălucită, fără a fi nici de partea consimțirii de „drept” a cedării județelor basarabene.

A nu primi Dobrogea din pricini de „rasă latină” i se prezintă imaginea unei crase ignoranțe: „Neluând-o, tocmai, lăsăm drum liber Rusiei în Peninsula Balcanică. Iar amestecul și contactul cu rasa slavă e nedovedit, de vreme ce Dobrogea nu e locuită de bulgari, ci în cea mai mare parte de români, turci și tătari.”⁴ Un fals grosolan este considerată și aprecierea că populațiile din Dobrogea ar fi „sălbatică”. Din contră, Dobrogea e românească prin prezența a multe mănăstiri, „în carii tagma călugărească e în mare parte chiar din țara noastră, au mitropolit propriu (mitropolitul Proilaviei și al Dristului), iar tătarii sunt în cea mai mare parte emigrați din stepele Cubanului, adică din Rusia, și sunt agricultori, care chiar din epoca așezării lor produceau însemnate cantități de grâu pentru *export*, ceea ce dovedește o regulată muncă agricolă, ce întrece cu mult trebuințele zilnice. Cine lucrează însă pentru *export* și devine producător și consumator în economia întregă a Europei nu poate fi numit sălbatec.”⁵ Cu acești „sălbatici”, zice ironic jurnalistul, s-a construit calea ferată de la Cernavodă la Kiustengé și s-au ridicat orașe înfloritoare precum Medgidia: „Dd. Holban și Șoarec (semnatori ai moțiunii, n.n.) sunt cel puțin de zece ori mai sălbateci decât acești tătari. În fine lui Mircea Vodă nu-i era rușine de a se numi Domn al țărilor tartarice, lui Carol Vodă asemenea nu-i va fi rușine de a fi în parte și *princeps Thartarorum Dobrodictii*.” Cât privește imaginarele cheltuieli pentru a face productivă provincia, poetul răspunde că „este deja productivă”, că o bună administrație „din oameni speciali, nu din cumularzi, postulanți și diurnași, o administrație din oameni cu cunoștințe economice și tehnice nu va cheltui un ban peste ceea ce poate da provincia însăși și va ajunge la rezultatele cele mai bune.”

Apoi, Eminescu răspunde ferm că nu poate fi vorba de „compensație”, de un „dar” al Rusiei, că dreptul nostru asupra Dobrogei este istoric: „Romană

în vremea împăratului August și loc de exiliu a poetului Ovid, bizantină în urmă, trecând de la Asanizi la Țara Românească până ce ne-au fost luată de turci și de nimeni altul.”⁶ Poetul continuă cu aceeași scrupulozitate în a aduce argumente istorice și concluzionează în fața satisfacției guvernului liberal că România ar fi ieșit în câștig cedând Basarabia și primind Dobrogea: „Organul ministrului de externe vorbește de compensații suficiente. Noi am zis de la început că nu există compensații pentru Basarabia, precum nu există vro plată pentru o palmă măcar din pământul patriei. Aceste lucruri sunt sfinte, cari se pierd sau se câștigă prin împrejurări istorice, dar nici se vând, nici se cumpără, nici se schimbă.”⁷

Refuzând ecuația confuză Basarabia-Dobrogea, Eminescu are a se lupta, de-acum încolo, cu o nouă problemă, cea a Dobrogei. El se temea că guvernării vor trata Dobrogea cu aceeași superficialitate ca pe Basarabia. Mai mult, că vor trimite administratori incompetenți și corupți, care să înșele așteptările localnicilor. Și nu se înșela. Cu atât mai supărătoare perspectivă, cu cât și inși cu pretenții au urmat calea corupției. Exemplul cel mai surprinzător a fost, pentru Eminescu, nimeni altul decât Alexandru Macedonski, pe care jurnalistul de la „Timpul” nu-l iartă, aceasta fiind adevărata cauză a ostilității autorului *Noptii de decembrie* față de Eminescu. Poetul a primit la redacție o serie de documente din Dobrogea care arătau limpede faptele de corupție ale mai tânărului Macedonski, fapte pe care istoricii și criticii literari le-au ocolit pentru a păstra buna imagine a scriitorului⁸. În editorialul din 8 aprilie 1879, Macedonski este numit „un cenușer român”, „amploiat” liberal pripășit în Dobrogea pentru a face educație politică, administrativă și economică „sălbaticilor” dobrogeni. Eminescu sesiza în Macedonski o categorie de politicieni „roșii” pe care turcii i-au numit *genabet-tacâm*. Jurnalistul prefațează, cu această „fiziologie”, publicarea documentelor, în același număr, dezvăluind cine este „cenușerul”. Și, nu după mult timp, mare i-a fost mirarea când constată (la 21 aprilie 1879) că, la

6 *Ibidem*, pp. 87-88.

7 *Ibidem*, p. 88.

8 Vezi Adrian Marino, *Viața lui Alexandru Macedonski*, Editura pentru literatură, București, 1966, pp. 137-138, 188-199. Marino pune pe seama lui Eminescu ostilitatea dintre cei doi. În realitate, Eminescu a lăsat în manuscris criticile privind activitatea culturală a unui Macedonski (articolul *Din ședințele Societății „România Jună”*. *Naționalii și cosmopoliții*, 1871-1872), opera poetică la care se referă fiind a lui M.D. Macedonski, unchiul poetului, care, pus de Eminescu pe aceeași treaptă cu Moisi Bota, P. Grădișteanu, A. Costiescu și cu alții, scria, într-adevăr, „anomalii literare” (D. Vatamaniuc). Vezi și D. Stoicescu, articolul *Macedonsky și Dobrogea* (1923), în care ocolește corespondența primită de Eminescu la „Timpul”. Abia în anul 2000, la o sesiune de comunicări eminescologice de la Chișinău, chestiunea este reluată și pusă în termeni obiectivi de către Tudor Nedelcea. În ediția de *Opere*, X, vezi paginile 214-215, 550-552.

4 *Ibidem*, p. 87.

5 *Ibidem*.

noi, corupția nu numai că nu este sancționată de lege, dar și premiată, în cazul aceluiași „cenușer”: „D. Al. A. Macedonski, fost director al prefecturii Silistra, în care calitate a comis escrocherii în acte publice (precum ne spunea o corespondență ce am publicat), în loc de-a fi trimis înaintea justiției pentru acele acte scandaloase spre a-și lua pedeapsa meritată, printr-un decret ce publică «Monitorul» de azi vedem cu mirare că e numit administrator al plășii Sulina din jud[ete]ul Tulcea.”⁹

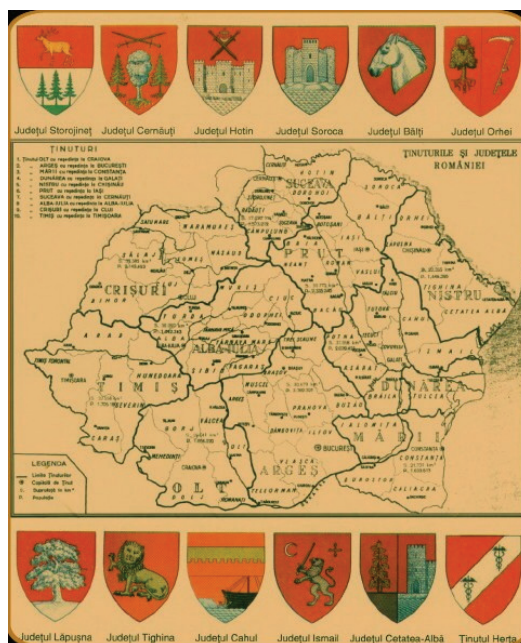
Pe de altă parte, Dobrogea, în împrejurări istorice, devenise un conglomerat de populații asupra cărora ochi prădători stăteau gata de atac și dinspre alte zări. Bancherii evrei din Viena aveau de gând să cumpere pământurile, „numite ale statului, din Dobrogea”, și să le parceleze pentru evrei, în speranța că vor „agricoliza” pe evreii precupeți din țară. Eminescu vede o mașinațiune a Austriei menită să-și extindă influența în România. Austria făcuse și mai înainte demersuri pe lângă Poartă să colonizeze Dobrogea și mai ales Delta cu supuși austrieci, dar aceasta s-a opus. Eminescu nu exclude căutarea sprijinului la altă putere „mai puțin exclusivă decât Rusia” care, ajunsă stăpână în Basarabia, a reușit să scoată până și limba română din biserici, „deși pravoslavia ar trebui să știe că un asemenea lucru e cu desăvârșire anticanonice și necreștinesc” (4 august 1878)¹⁰. Poetul adâncește teologic fapta reprobatoare a Rusiei în Basarabia: „Și această respectare a limbii naționale în biserică e nu numai permisă, ci este de-a dreptul un postulat al Noului Testament. Națiile cari nu-l respectă ar trebui să șteargă din calendarul lor sărbătoarea *Coborării Sf. Duh* asupra apostolilor, care în frumoasa concepție a Noului Testament pluti în *limbi de foc* asupra lor, arătând că în multe limbi vorbește *spiritul sfânt* al îngăduirii creștinești și al iubirii aproapelui. E cunoscut că după *Coborâre* apostolii au știut toate limbile pământului. Pomenim în treacăt că noi românii în special am fost în toți timpii un model de toleranță religioasă: episcopiile atârătoare de scaunul papal, al Siretului (mai târziu al Bacăului) și al Milcovului, petrecerea fără supărare a armenilor și evreilor în țările noastre, libertatea de cult, garantată acestora prin anume hrisov de către Ștefan cel Mare, dese raporturi ale episcopilor catolici despre desăvârșita toleranță și respectul dovedit pentru cultul apusean de către popor, boieri și Domn (la sărbători mari Vodă și boierii luau parte la serviciul divin din bisericile catolice), toate acestea dovedesc că – cel puțin în această privință – n-am făcut niciodată ceea ce dorim să nu ni se facă nouă. E dar sigur că, în urma izolării noastre între elementele străine, acela din ele ne va părea mai preferabil și stâlp mai bun de razim pentru zile grele care respectează individualitatea noastră, altfel îndestul de inofensivă și tolerantă.”¹¹

De aceea, Eminescu nu înțelege de ce, într-un moment istoric greu ca acela scurs în anii 1877-1878, unii dintre acești străini primiți cu generozitate, fiindcă erau persecutați în alte zone, condiționau, bunăoară, recunoașterea Independenței României de acordarea de drepturi în masă, fără să se fi acomodat, eufemistic

vorbind, cu limba română și cu legile și tradițiile țării. Mai mult de atât, Austria voia să-i facă proprietari peste Dobrogea abia retrocedată de turci, bulversând orânduielele de veacuri. Altfel spus, Eminescu se ciocnea de aceeași încălcare a drepturilor țării de către străini, ca în cazul Rusiei față cu Basarabia. Mai mult, România era invitată să violeze drepturile populațiilor deja existente în Dobrogea, sub pretextul că pământurile sunt ale statului și că acesta poate face ce vrea cu ele, chiar să le vândă străinilor. A nu recurge la asemenea abuz ar fi cel dintâi pas în Dobrogea pentru „un progres real în viața juridică a poporului. Dar a procedea în mod barbar, a lua *vorba* turcească de proprietate a statului în înțelesul strict și definit al proprietății private a statului, precum stă lucrul la noi în România, a depozeda pe turci, tătari, români și bulgari pentru a parca pământul lor, câștigat cu sudori și cu sânge, la coloniști ar însemna a-și atrage de la început ura populațiilor, ba a ajunge la conflicte sângeroase chiar. Elementele turanice în Dobrogea ne trebuie tocmai pentru că nu sunt slave. Ele trebuie cruțate, trebuie să se simtă în patria lor veche, dar într-o mai bună stare, sub o mai bună administrație. Cumcă prin aceasta slavii de acolo n-ar fi nedreptății se înțelege de la sine.”

Cu alte cuvinte, în spiritul său înalt de justiție, Eminescu pledează pentru o corectă rezolvare a problemei minorităților, nu cum au procedat rușii în teritoriile ocupate. Episodul istoric al Basarabiei se încheia, pentru poet, cu alte două bătălii: una pentru Dobrogea, alta pentru rezolvarea corectă a revizuirii articolului 7 din Constituție. Din fericire, de astă dată punctul său de vedere a biruit, în cele din urmă.

Însă problema Basarabiei și a Bucovinei a rămas pata oarbă de pe istoria modernă a românilor, perpetuând pata rușinoasă a trădării de la 1775 și 1812. Am pus aici, la judecata lui Eminescu, cele două *pete*. Cred că nicăieri nu se potrivește mai bine celebrul vers al lui Grigore Vieru: *Eminescu să ne judece!* Vers ridiculizat de unii „demitizanți” ai poetului și ai culturii românești. Dar Eminescu are legitimitatea totală să-i judece atât pe români din Basarabia, dar mai ales pe cei din Țară.

9 M. Eminescu, *op. cit.*, p. 225.

10 *Ibidem*, p. 89.

11 *Ibidem*.

Ideea unității de neam și țară în viziunea eminesciană

Valeriu LUPU

*„N-am cunoscut om stăpânit deopotrivă
cu dânsul de gândul unității naționale
și de pornirea de a se da întreg pentru
ridicarea neamului românesc”*

Ion Slavici

Introducere. Printre multiplele orientări și idei cuprinse în opera eminesciană se regăsește, cu asupra de măsură, ideea de unitate națională în spațiul românismului pe care Eminescu îl trasa cu certitudinea cunoscătorului, bazându-se desigur pe izvoare istorice. În opera lui politică, formată din peste 287 de articole de fond sau editoriale, la "Curierul de Iași", "Timpul", "Federațiunea", "Fântâna Blanduziei" etc., scrise de-a lungul celor opt ani de publicistică (1876-1883), ca și în opera sa poetică, unitatea de neam și țară apare ca un fir roșu sub formă de românism, spațiu dacic, spațiu românesc, romanitate, unitate lingvistică, unitate de tradiție, cultură și spiritualitate.

Va fi uimit și deopotrivă încântat să constate, în peregrinările sale prin țară și "străinătate", asemănările izbitoare între graiurile diferitelor zone populate de români, în portul inconfundabil, în obiceiurile, datinile și mai ales în unitatea de credință exprimată prin spiritualitatea creștin-ortodoxă. Îndeosebi similitudinea lingvistică îl determină chiar să afirme că limba română este singura limbă romanică care nu are dialecte în spațiul în care se vorbește, ci doar graiuri asimilate ca subdialecte. Aceiași unitate îl va determina să afirme răspicat *"Politicește putem fi despărțiți, dar unitatea noastră de rasă și de limbă e o realitate atât de mare și energică, încât nici ignoranța, nici sila n-o pot tăgădui. Azi limba este una, azi datina e una, rasa este una, iar etnologic e unul și același popor care nu mai doarme somnul pământului și al veacurilor"*.

Ideea de unitate națională și spiritul epocii.

Secolul al XVIII-lea și mai ales secolul al XIX-lea au fost dominate de ideile iluministe ale renașterii și ale revoluției franceze. Anul 1848 va însemna corolarul cristalizării acestor idei, prin faptul că majoritatea națiunilor europene își caută rădăcinile și încep să se definească ca entități naționale prin cultivarea sentimentului și spiritului național. De reținut că cele trei imperii, ce dominau harta Europei (Imperiul Țarist, Imperiul Otoman și Imperiul Habsburgic) la acea vreme și care erau într-un permanent conflict pentru teritorii și sfere de influență, se confruntau cu tendințele separatiste ale numeroaselor entități naționale ce intrau în alcătuirea lor. Epoca industrializării în plin avânt, extinderea schimburilor comerciale și dezvoltarea infrastructurii de transport și comunicațiilor, vor stimula orientarea

naționalistă, context în care mișcările naționale se extind și iau amploare.

Pentru spațiul românesc ideea unionistă este cu mult mai veche în comparație cu celelalte entități naționale ale Europei. Această idee se naște odată cu dezintegrarea Daciei lui Burebista, capătă contur sub Decebal, victimă a Imperiului Roman și apoi a invaziei popoarelor migratoare, ca după secole să se regăsească în micile cnezate și voievodate și mai ales în cele trei principate; Moldova, Valahia și Transilvania cu teritoriile adiacente. Începând cu secolele al XI-lea și al XIII-lea, prin descălecatul Mușatinilor pentru Moldova, Basarabilor pentru Valahia și a voievodatelor transilvane ale lui Gelu, Glad și Menumorut, sentimentul unității naționale devine o constantă în provinciile formate, mai ales în Transilvania după cucerirea de către regele maghiar Ștefan cel Sfânt între anii 1001-1015, ocuparea cu statut de voievodat fiind definitivă două sute de ani mai târziu sub sceptrul regelui ungarilor Bella al III-lea (Cronica notarului Anonimus - Gesta Hungarorum).

Spre deosebire de Moldova și Valahia, care-și vor apăra cu îndârjire independența vreme de două sute de ani, ca apoi, până la războiul de independență (1877) să intre sub suzeranitatea Imperiului Otoman, Voievodatul Transilvaniei va rămâne provincie autonomă, chiar dacă periodic o regăsim sub suzeranitate maghiară, otomană sau habsburgică. Transilvania își va păstra autonomia prin armată proprie, administrație și dietă proprie, numărând în istoria sa 106 voievozi în perioada 1002-1540 (majoritatea cu patronim românesc), 37 de principii transilvani (români, maghiari și imperiali) până în 1765 și șase mari principii aparținând dinastiei habsburgice, începând cu Maria Tereza și terminând cu Franz Josef la 1867. Urmează o perioadă de 51 de ani când Transilvania va fi, pentru prima și singura dată în istorie, încorporată regatului maghiar (1867-1918) sfârșind prin revenirea la patria mamă la 1918, anul Marii Uniri, în fapt anul Marii Reuniri după cum vom vedea mai departe.

Se poate spune cu certitudine că cea mai semnificativă influență asupra populației daco-getice și traco-ilirice din aceste teritorii, au avut-o ocupația romană și invazia slavă, a căror amprentă o poartă limba și cultura noastră. Toate celelalte valuri migratoare, de regulă prădătoare (vizigoții, gepizii, hunii, avarii, pelasgii, cumanii etc), trecând pe aici aveau să lase puține urme, parcursul lor fiind mai degrabă în căutarea unui spațiu vital care să se potrivească cu fizionomia și cultura acestor seminții. Etichetată de unii ca vid istoric pentru

populația autohtonă, motivație ieftină în viziunea celor care vor să-și construiască o istorie proprie, în această epocă a existat cu certitudine o populație autohtonă pe aceste meleaguri, considerată de mulți istorici ca cea mai veche populație a continentului, a cărei rădăcini se înfing adânc în neolitic. Această populație nu venea de peste munți, așa cum încearcă istoriografia maghiară să ne convingă, ci cobora din munții în care se retrăgeau din fața prădătorilor migratori.

De reținut astăzi că, dincolo de vestigiile arheologice și instrumentele cercetării istorice, testele genetice arată că genotipul vechilor locuitori ai Europei se regăsește într-un procent important în populația României de astăzi și în proporții nesemnificative, chiar și la italoții considerați urmașii de drept ai Romei. Dincolo de autohtonismul populației din spațiul daco-getic, structurarea celor trei provincii românești au urmat modelul formării majorității statelor naționale europene, având ca liant conștiința apartenenței de neam, de limbă și cultură, sentiment păstrat viu de-a lungul veacurilor.

Însuși Nicolae Iorga spunea *"Noi am făcut unirea de la 1859, dar unirea artistică și literară noi o făcusem din secolul al XVI-lea, după cum unirea cu Ardealul sub formă cultural-artistică era făcută de pe vremea lui Constantin Brâncoveanu și de aceea unirea definitivă este așezată pe baze atât de solide"*. Prin urmare sentimentul unionist a traversat secolele și capătă consistență pentru prima dată în istoria noastră prin unirea celor trei provincii sub sceptrul lui Mihai Vodă Viteazul între anii 1599-1601. Deși de scurtă durată această înfăptuire va avea un puternic ecou în conștiința românilor și va deveni un deziderat pentru românism.

După 258 de ani acest fapt se va regăsi în actul unirii principatelor, Moldova și Valahia, act de mare curaj asumat de generația pașoptistă sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza. Cu o largă deschidere către popor, ajutat de o seamă de minți luminate ale timpului; Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Costache Negri, frații Negruzi și Hurmuzachi, I.C. Brătianu, C.A. Rosetti etc. Alexandru Ioan Cuza – întemeietorul statului român modern – va pune bazele statalității prin reforme, instituții, organizare socială, administrație publică, sănătate, educație, armată etc. Impresionant este faptul că în numai șapte ani (1859-1866) statul român prindea contur, într-un context internațional oarecum favorabil când statul român trebuia să devină un tampon la porțile orientului pentru cele trei mari imperii; Imperiul Habsburgic, Imperiul Otoman și Imperiul Țarist aflate într-o continuă confruntare politică, militară și diplomatică.

Iată contextul istoric și politic în care apare Eminescu, pentru care spiritul de unitate trebuia pus în valoare pentru că el exista *"ca o realitate atât de mare și energică, încât nici ignoranța și nici sila n-o pot tăgădui"*.

Românismul ca realitate istorică.

Când vorbea de neam și țară Eminescu avea în vedere Românismul în integralitatea lui, nu numai ca limbă și cultură, ci și ca suflet și spațiu. În viziunea sa acest spațiu coincidea cu teritoriul vechii Dacii, populate

cu grupuri compacte sau colectivități mai mari sau mai mici, omogene sau heterogene de români care nu numai că vorbeau aceeași limbă, dar împărtășeau și aceleași valori culturale și spirituale, iar cea mai importantă este constatarea că prin fizionomia și portul lor semănau cu dacii Columnei lui Traian.

Acest spațiu se întindea din Pocuția până în munții Pindului din Balcani, din ținuturile transnistrene ale Bugului până la Tisa, de la Pontul Euxin și litoralul Mării Negre până în Dardania și dincolo de Câmpia Panoniei. *"Întâmplarea m-a făcut ca încă din copilărie să cunosc poporul românesc din apele Nistrului începând, în cruciș și-n curmeziș până-n Tisa și-n Dunăre și am observat că modul de a fi, caracterul poporului este cu totul altul decât acela al populației din orașe din care se recrutează guvernele, gazetarii, deputații ș.a.m.d. Este în realitate nimic mai mult, nimic mai puțin, decât proclamarea perpetuă a predominării elementelor străine asupra poporului istoric compus încă până azi din țărani mici și mari. Odată ajuns la această convingere totul era hotărât pentru mine, era o datorie de a fi și a rămânea în partea poporului istoric din care însumi fac parte și în contra păturii superpuse de venetici"*.

Și ca să sublinieze ideea de continuitate și unitate Eminescu afirmă la fel de răspicat *"Românii nu sunt nicăieri coloniști, venituri, oamenii nimănui, ci pretutindenea unde locuiesc sunt autohtoni, populație nemaipomenit de veche, mai veche decât toți conlocuitorii lor. Am fost, suntem și vom fi vecinic pentru că avem înrădăcinată în noi conștiința unității de origine, de limbă, de simțire și gândire"*. Ca trăsături moștenite de la daci erau – în viziunea eminesciană – vitejia, eroismul, spiritul de sacrificiu, hârnicia și dragostea de glie, iar ca trăsături moștenite de la romani erau structura fundamentală a limbii, organizarea socială și statală, obiceiuri și moravuri. Zoe Dumitrescu Bușulenga afirma că *"Nu se știe care a fost mai puternică în împreunarea lor, stârpea dacică sau romană, ambele punându-și amprenta cu vigoare asupra personalității plurivalente a poporului român"*. Însuși Eminescu concluzionează *"Daci sau Romani, Romani sau Daci, e indiferent, suntem români și punctum. Nimeni n-are să ne învețe ce am fost sau ce am trebuit să fim, voiam să fim ceea ce suntem"*.

Cu referire la aceeași dilemă originară, pe lângă puternica convingere daco-romanică ca origine a poporului român (și ideea fundamentală a operei sale), sunt de semnalat marile proiecte eminesciene, nefinalizate din păcate, cum ar fi "Genaia", o epopee ce are la bază un mit cosmogonic pornind de la cea mai veche vârstă a poporului român – vârsta dacică – în care Dochia – zeița mamă (ca personificare a vechii Dacii) întruchipează frumusețea plaiurilor Daciei, ale căror drumuri duc în împărăția soarelui și a lunii. Simbioza daco-romanică, în intenția poetului, trebuia să fie epopeea "Decebal", în care apare aceeași Dochie în chip de vrăjitoare tânără și cântărețul orb Ogur – un fel de Homer al Geților.

Iată așadar că realitatea daco-getică capătă în viziunea eminesciană aură de legendă cu întreaga sa simbolică mitologică. Așa încât, privite lucrurile prin prisma viziunii eminesciene și adevărului istoric, toate

încercările de unificare a teritoriilor populate de români, începând cu Ștefan cel Mare, Vasile Lupu, Mihai Viteazul etc, sunt de fapt încercări de reunificare și nu de unire așa cum susține istoriografia modernă. Unirea a existat dintru început în spațiul românismului, când populația preromână exista ca populație daco-getică și traco-ilirică sub sceptrul lui Burebista, Decemeu și apoi Decebal. Fărămițarea acestui spațiu s-a datorat unor accidente istorice generate de marile migrații și constituirea marilor imperii europene. Așa încât Mica Unire de la 1859 este de fapt o reunificare parțială, ca apoi la 1918, anul Marii Uniri să se realizeze Marea Reunificare a spațiilor populate de români ținând cont și de noile realități geopolitice și istorice.

Însăși spiritul epocii în care apare Eminescu era puternic orientat în direcția unionistă. Garabet Ibrăileanu spunea răspicat *"Voim să fim ceea ce suntem! Români"*, iar Bogdan Petriceicu Hașdeu devenea și mai radical atunci când punea în balanță valorile democratice cu unitatea națională: *"Democrație? Da, dar până la Românism și Românism până la moarte"*.

Eminescu și unitatea de neam și țară.

Dincolo de spiritul epocii care după cum am văzut era unionist prin excelență, dincolo de educația primită în familie și la Mănăstirea Agafton, Eminescu are marea șansă de a fi elevul, învățăcelul și discipolul marelui dascăl Aron Pumnul, unul din militanții activi ai mișcării pașoptiste transilvane (retras la Cernăuți din cauza represaliilor austro-ungare), a cărui iubire de neam și țară iradiau foarte puternic în sufletul învățăcelilor săi și care spunea "piatra unității românilor fierbe la Blaj". Patriotismul său înflăcărat, dragostea pentru acest popor și cultura lui, înclinația lui de dascăl adevărat, îl vor influența profund pe Eminescu care, nu numai că-l va venera ca om și dascăl, dar mai mult, îi va urma cu sfințenie ideile și crezul.

Ideea de unitate de neam și țară se manifestă de timpuriu la Eminescu. Abia ieșit din adolescență va publica în revista "Federațiunea" un articol intitulat *În unire e țaria* în care Eminescu atrăgea atenția românilor că pentru ași împlini visul reunificării trebuie să se asocieze activ în curentul mișcărilor naționale din structura Imperiului Austro-ungar pentru delimitarea spațiului propriu. *"A aștepta să culegem fructele semănate de alții este nedemn și periculos"*. Precedentul maghiar, care a condus la dualitatea imperială (ocazie cu care Transilvania este încorporată abuziv în regatul maghiar la 1867), ca și precedentul ceh, îl determină pe Eminescu să spună răspicat *"Cine ar crede cumcă ungurii, chiar de ar promite-o, vor găsi în ei atâta simț de dreptate, încât să redea, de exemplu, autonomia Transilvaniei, pe care au răpit-o fără consimțământul Românilor? – Și apoi nici nu avem noi să cerem dela Unguri ceva, căci ei nu sunt competenți să ne dea nimica. Când un făcător de rele comite o infracțiune (.....) numai justiția bine informată poate revoca o sentință sau o aprobare nedreaptă"*

Situația nu este diferită nici astăzi când structuri etno-politice ale aceleiași minorități, aparent dezbinată până acum, se radicalizează prin unirea lor având pretenția

refacerii celor 64 de comitate. O logică elementară ar trebui să ia în calcul și situația în care România s-ar radicaliza la rândul ei și ar revendica, în virtutea drepturilor istorice, cele 70 de județe ale României Mari. Consecințele? Greu de prevăzut, dar ceea ce trebuie de reținut este faptul că radicalizarea revendicativă nu este o soluție compatibilă cu realitățile zilelor noastre.

Oricum, Eminescu deplânge pasivitatea și lipsa de energie în fața unor nedreptăți ale istoriei. *"Nepăsarea noastră ne pierde"* va spune el cu obidă, pentru că *"Românii au nenorocirea de a nu avea încredere în puterile proprii; noi nu ne-am convins că puterea și mântuirea noastră în noi este"* Congresul general al românilor transilvăneni, pe care Eminescu îl invoca profetic în recapitularea acestui articol, avea să se concretizeze 48 de ani mai târziu prin Marea Adunare Populară de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, când Transilvania, prin voință populară, se va reintegra spațiului românesc căruia i-a aparținut din totdeauna. La această realizare istorică avea să se ajungă atunci când unitatea sufletească și culturală se va fi împlinit, așa cum, tot profetic, Eminescu afirma într-o scrisoare adresată lui Dimitrie Brătianu cu ocazia sărbătorii de la Putna *"La unitate politică nu se poate ajunge decât prin unitate sufletească și culturală"*. Această împlinire istorică îl va face pe Tiron Albani – scriitor și ziarist de talie europeană să afirme *"Poporul român însă, în marea lui majoritate, făcea istorie. Odată eliberat de sub jugul oligarhiei maghiare, mergea ca un fluviu însuflețit de bogații lui afluenți, cu un avânt pe care nici o forță nu l-ar fi putut opri pentru a se contopi cu marea, cu frații lui liberi din țara independentă, mergea unde-l ducea istoria și destinul lui"* (Tiron Albani -Cum s-a făcut Unirea).

Eminescu între patriotism și naționalism

Deși Eminescu vedea în unitatea de neam și țară un imperativ multimilenar al românismului el nu a confundat niciodată cele două noțiuni; patriotismul și naționalismul. Cu toate acestea complementaritatea acestora se regăsește în toată opera eminesciană și prinde contur sub forma unității de gândire și simțire. Patriotismul include acel *jus soli* care în dreptul roman se definește ca *dreptul pământean*. El se regăsește în spațiul istoric al românismului ca vatră strămoșească, ca țară, iar sub aspect spiritual poate fi definit ca un sentiment afectiv pe care orice om îl are pentru casa părintească, baștina natală, locul unde și-a petrecut copilăria resimțită afectiv de fiecare dintre noi (*Unde ești copilărie / cu pădurea ta cu tof*) și desigur locul unde trăiesc și își derulează existența concretă conform expresiei romane *ubi bene ibi patria*, mai actuală astăzi ca oricând în condițiile emigrației economice postdecembriste.

Acest sentiment este extrem de viu la Eminescu încă de la 16 ani când, mistuit de dorul de patrie (fiind în timpul peregrinării transilvane), scrie poezia "Din străinătate" *Un suflet numai plânge / în doru-i se avântă, La-l patriei dulci plaiuri / La câmpii răzători (...). Da. Da, aș fi ferice / de-aș fi încă odată / În patria-mi iubită / În locul meu natal*. Patriotismul eminescian va deveni și mai evident după războiul de independență când, entuziasmat

de noul statut al țării, realizat cu mărețe acte de curaj și mari sacrificii, va scrie *"E mică țărișoara noastră, îi sunt strâmte hotarele, greutățile vremurilor au știrbit-o, dar această țară mică și știrbită e țara noastră, e țara românească, e patria iubită a oricărui suflet românesc; într-nsa găsim toate puțințele dezvoltării, întocmai ca într-una oricât de întinsă"* (*Misiunea noastră ca stat* – "Timpul", 2 nov. 1879).

Dar pentru emanciparea ei este nevoie de muncă susținută, pentru că *"În muncă ne este mântuirea"* afirma cu convingere Eminescu. *"Măsura patriotismului nostru va fi dată de faptele pe care avem ocaziunea de a le înfăptui în viitor, iar nu de profesarea unor idei nimic costisitoare (fără valoare n.n.) alese după plac.* Pentru Eminescu pământul patriei este maica poporului *"O maică, țarină dulce"* așa cum Biserica este *"maica spirituală a poporului român"*. Iată de ce dragostea de patrie este necondiționată pentru Eminescu, indiferent de situație politică sau conjunctură istorică *"Noi o iubim așa cum este, cum a făcut-o Dumnezeu, cum a ajuns prin suferințele seculare până în zilele noastre. O iubim sans phrase. O iubim fără a-i cere nimic în schimb, nici măcar încrederea ei atât de lesne de indus în eroare, nici chiar iubirea înădrită azi la lucruri străine și la oameni străini"*

Cea de a doua noțiune pe care Eminescu nu o confunda niciodată cu patriotismul este naționalismul, acel sentiment care ține de sfera biologicului, generat de ereditate, filiație genetică, relație familială, grade de rudenie, descendență, toate încorporate în ceea ce dreptul roman consfințește prin sintagma *jus sanguinis* (dreptul sângelui). Este până la urmă o atitudine care poziționează individul față de familia și națiunea căreia-i aparține. Cu toate că astăzi naționalismul, ca percepție, pendulează între contestare și negare, el rămâne o prezență constantă în viața popoarelor, prin sentimentul național, interesul național, spațiu vital, interesul superior al națiunii etc. Singura condiție ar fi ca prin profesarea acestui sentiment să nu se ajungă la derapaje, așa cum istoria a cunoscut, de regulă prin exagerarea sa până la xenofobie și ură.

Unitatea de neam în viziunea eminesciană nu înseamnă neapărat puritate etnică, ci și capacitatea conlocuitorilor de a se asimila majorității, de ași însuși limba și cultura țării în care trăiesc, sau măcar de ași manifesta atașamentul pe care patriotismul îl presupune pentru; casă, baștină, comunitate, perimetrul geografic al țării, legile țării, simbolurile naționale și tot ce organic aparține patriei în care viețuiești. *"Nu zicem că sub cerul acestei țări să nu trăiască și să nu înflorească oricâți oameni de altă origină. Dar ceea ce credem, întemeiați pe vorbele bătrânului Mateiu Basarab, e că țara este, în linia întâia, elementul național și că e scris în cartea veacurilor ca acest element să determine soarta și caracterul acestui stat"* (*Străini de origine română?!?* – în *Opera Politică*, Ed. Eminescu, 2000, pg. 402).

Cu toate acestea, pentru Eminescu națiunea are măreția unui lucru sfânt. *"Naționalitatea trebuie simțită cu inima și nu vorbită numai cu gura. Ceea ce se simte și se respectă se pronunță arareori"* (*Conservarea naționalității, suprema lege* – "Timpul", 27 mai, 1881).

Este, cu alte cuvinte, un dat biologic al cărui expresie se regăsește în sentimentul național. Este și motivul pentru care Eminescu așează naționalismul deasupra patriotismului *"Nu voim să trăim într-un stat poliglot (multicultural n.n.) unde așa numita patrie e deasupra naționalității (...). Dacă e vorba ca acest stat să înceteze de a mai fi românesc, atunci o spunem drept că ne e cumplit de indiferentă soarta pământului lui"* ("Timpul", 31 iulie, 1880).

Peregrinând prin spațiul românesc poetul își va forma o imagine cât se poate de realistă privind tipologia românului și mai ales al profilului său psihologic *"Rău sau bun, Românul e adevărat. Inteligent fără viclenie, rău – dacă e rău, fără fățarnicie, bun fără slăbiciune (...). el se arată cum este. N-are o cocoșe intelectuală sau fizică ce caută a o ascunde, nu are apucăturile omului slab"* ("Timpul", 15 martie, 1880). Atitudinea poetului era dictată de realitățile vremurilor sale, iar modul răspicat în care se exprima izvora din nemărginita sa dragoste de neam și țară.

Trebuie să recunoaștem că multe din acele realități se regăsesc și astăzi, desigur la nivelul timpului nostru, fără însă a fi mai puțin importante decât erau atunci. De aceea, în optimismul său nedezmințit, Eminescu visa la o țară puternică, frumoasă, cu oameni cinstiți, preocupați de destinul și viitorul patriei lor, țintă care trebuie să fie vis al fiecărei generații, al fiecărui român. *"S-o facem mare pe țărișoara noastră, prin roadele muncii noastre și prin mărirea vredniciei noastre, căci de astăzi înainte nimeni nu ne mai jighește în lume și dacă nu putem să ne urmăm în pace dezvoltarea, atunci e bine să știm că nu mai sunt copitele sălbaticilor vrășmași care strivesc sămânța abia încolțită, ci hula, vrajba și ura ce ne-o facem noi înșine"* ("Timpul", 2 nov 1879).

E ușor de observat astăzi în realitățile noastre, această constatare ce vine de peste veac, când tot ce pare a fi românesc nu este bun, când o generație pentru care dragostea de neam și patrie nu mai este o valoare face din protest un mod de a fi, când contestarea în bloc a tot ce înseamnă valoare autohtonă și istorie este la ordinea zilei, când destabilizarea dorită de unii pândeste la fiecare colț de stradă, când orice inițiativă este apriori taxată ca negativă.

În acest context trebuie să admitem că observația lui Eminescu, privitor la calitatea de a fi bun român sau bun cetățean al acestui stat, a fost, este și rămâne la fel de actuală. *"A fi bun român nu e un merit, nu e o calitate ori un monopol special, ci o datorie pentru orice cetățean al acestui stat, ba chiar pentru orice locuitor al acestui pământ, care este moștenirea exclusivă și istorică a neamului românesc. Acesta este un lucru care se înțelege de la sine"* (*Adevărul doare* – "Timpul", 1 aprilie, 1881).

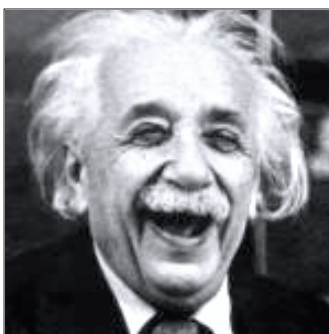
Or, a fi bun Român înseamnă a fi în egală măsură și iubitor de Neam și iubitor de Patrie, ceea ce conduce până la urmă la ideea de unitate la care visa Eminescu.

Melania Șerbu din Brașov în corespondență cu Einstein despre Mihai Eminescu

Ion N. OPREA

„Eminescu versus Einstein”, cartea domnului Virgil Ene, personalitate nu doar în Timișoara, doctor, profesor universitar, chirurg celebru, care a creat o școală în domeniul său, are o bibliografie exhaustivă care aprofundează structura științifică a operei lui Mihai Eminescu. „Mihai Eminescu, om de știință, astrofizician, poetul național al României”, am scris despre el nu numai în revista Luceafărul din Botoșani la 7 august 2014. Apoi și în volume...

Despre marele nostru poet bibliografia este cuprinzătoare, au scris despre el și opera sa: I.M. Ștefan, academicianul Mihai Drăgănescu, I. Crețu, Nicolae Davidescu, M. Dragomirescu, Perpessicius, George Călinescu, I. Negoitescu, Petru Creția, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Edgar Papu, Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Eugen Negrici, Theodor Codreanu, Dan C. Mihăilescu...și nu numai. Complexul tematic este vast, s-a ajuns la aserțiunea după care Mihai Eminescu ar precede în viziune teoria relativității. Să reamintim faptul că unul dintre marile cratere descoperite pe planeta Mercur poartă astăzi numele poetului Mihai Eminescu. Decizia a fost luată în urmă cu 10 ani de către agenția aerospațială americană NASA și Uniunea Internațională a Astronomilor. Despre acest aspect vorbește *Academicianul Mihai Cimpoi – membru al Academiei Republicii Moldova și Academiei României, precum și membru al Academiei Europene de Științe și Arte* : „Decizia a fost luată din simplul motiv că Eminescu nu a fost doar un mare poet, ci a fost preocupat și de știință, de cultura universală, de filozofia universală! Eminescu a avut niște intuiții științifice, dat fiind și faptul că era la curent cu tot ce se întâmpla în științele exacte, în științele naturii, în știința universală. Caietele lui sunt pline de însemnări de felul acesta și nu e o exagerare că el a intuit teoria relativității, în LUCEAFĂRUL – „căci mii de ani treceau / în tot atâtea clipe”! A existat chiar și o tânără din Brașov, pe numele ei Melania Șerbu, care a corespondat cu Einstein și i-a scris : „Avem un poet român care a intuit și el teoria relativității!” NASA este instituția care se ocupă de cercetarea Cosmosului și s-au apreciat aceste preocupări ale lui Eminescu pentru cosmogonie, geneza universului, geneza lumii

și, bineînțeles, de acel bob-prim mai mic decât bobul de spumă, din care a apărut Universul nostru!”

O româncă, evreică...

O româncă l-a atenționat pe Einstein că în „Sărmanul Dionis”, nuvelă scrisă de Eminescu în 1872 ar apărea elemente restrânse ale teoriei relativității restrânse, formulată deabia în 1905, corespondența sa cu savantul a durat 20 de ani, din 1928 și până în 1948. Totul a început de la un plic pe care scria: „Pentru profesorul Albert Einstein, descoperitorul teoriei relativității. Berlin. Germania”. Iar la expeditor, „Melania Șerbu, Breitfer Bach (Valea Largă) 2, Brașov, România”. Interesant este că, totuși, poșta l-a identificat pe adresant, astăzi scrisori adresate unora așa, se returnează ori se rătăcesc. Din revista „Realitatea ilustrată”,

Melania descoperise în nuvela scrisă de poetul nostru național Mihai Eminescu unele elemente legate de teoria relativității restrânse, formulate de savant în 1905 și îi scria: “La începutul poveștii, Eminescu a scris despre relativitatea față de mărimea obiectelor din jurul nostru:

„Și lucrurile pe care le pot vedea, atunci când privesc cu un ochi, par mai mici, cu amândoi – mai mari, dar cât de mari sunt ele de fapt? Cine știe? Am putea trăi într-o lume microscopică și ar putea fi faptul că doar ochii noștri să ne facă să vedem la dimensiunea pe care o percepem de fapt, nu?”

Poetul, presupune și că toate evenimentele din viața noastră sunt rezultatul propriilor noastre gânduri: „De fapt, lumea este visul sufletelor noastre. Nu există nici timp, nici spațiu – ele sunt doar în sufletele noastre.”

„Mult stimată d.ră Șerbu, înțeleg că aveți în mână o lucrare de popularizare a teoriei relativității care atinge doar marginal subiectul propriu-zis. Deduc

din faptul că Dvs. considerați că pasajele citate din nuvelă ar avea vreo legătură cu această teorie, însă fără cunoștințe de fizică teoria relativității nu poate fi înțeleasă. Vă recomand de aceea, în cazul în care Dvs. aveți asemenea cunoștințe, să citiți cartea pe această temă a profesorului Thirring de la Universitatea din Viena.

Vă salută cu prietenie, A. Einstein”, îi răspunde de îndată acesta.

Melania Șerbu a urmat sfatul lui Alfred Einstein și a studiat cartea lui Thirring, după care revine cu o nouă scrisoare: „Cum văd, Dvs. eliminați eterul, deși universul e străbătut ca o ceață de două forțe: gravitația și lumina sunt, în fond, aceleași forțe electromagnetice, dar sub denumiri diferite, pentru că acțiunile lor sunt diferite. N-ar trebui să stea una cu alta într-o relație bine determinată? Sunt aparent – dar numai aparent! – Dvs. acordați un mare rol observatorului, faceți din el centrul lucrurilor, îl ridicăți în slăvi, dar pe de altă parte îl prăbușiți în adânc pentru că negați absolutul în amândouă situațiile, Dvs. îi luați pământul de sub picioare și nu e bine. Noroc că splendida Dvs. construcție mentală nu e utilizabilă de către mica masă a locuitorilor Planetei! Vă jucați de-a prinsul mingii cu stelele, deși nu puteți schimba cu nimic fața Universului. Adică, încercați aceasta, urmare logică a liniei încovoiate și a legii gravitației. Finitul și totuși Nelimitatul lumii. Altă dată, gândul despre un univers infinit trecea peste puterea de concepere a omului, nu se căuta nicio explicație, se credea aceasta orbește. Acum, când Dvs. ați declarat că toate sunt relative și le-ați adus mai aproape de înțelegerea omului, nici credința nu mai poate fi păstrată și nici alternativa la credință nu mai este desăvârșită, absolută. La ce bun toate astea?”

Răspunsul lui Einstein la această a doua scrisoare a Melaniei nu a întârziat:

„Mult stimată d.ă Șerbu! Extrem de inteligenta și simpatica Dvs. scrisoare mi-a produs o nespūsă bucurie. E rar să constați atâta înțelegere a problemelor fundamentale ale științelor fizice la un om atât de puțin pregătit. M-a surprins extraordinar și faptul că ați văzut exact punctul unde trebuie să se concentreze acum efortul cercetării științifice, adică unitatea tuturor forțelor din natură. La problema aceasta lucrez de 13 ani și am acum impresia că i-am găsit soluția”.

Primitorul scrisorii Melaniei, fata care în 1928 avea 18 ani, îi expediază cărți de matematică și fizică ca astfel ea să poată înțelege teoria la care se referea. Ghidată în studiile sale și cu amabilitatea marelui savant, dar și ca urmare a inteligenței ei geniale, a intersului ei, Melania nu doar descoperă frumusețea fizicii și a teoriei relativității, dar își exprimă și dorința de a studia matematica și fizica la Universitate și explică - a terminat o școală comercială superioară, fără a promova examenul de bacalaureat.

Einstein a scris la Ministerul Educației din România lui Nicolae Iorga, o personalitate remarcabilă în istoria interbelică din România și și-a exprimat părerea că Melania ar trebui să fie testată, ajutată, astfel încât ar putea să aibă posibilitatea de a studia la Universitate.

În aceeași scrisoare, Einstein se angajează s-o îndrume pe Melania Șerbu în pașii următori, necesari pentru înțelegerea teoriei sale și îi promite că-i va trimite cărți care s-o ajute în această privință. În același timp,

îi mulțumește Melaniei pentru fotografia trimisă, în care ea apare îmbrăcată într-o ie specific românească.

„Mult stimat domn! Atenția mi-a fost atrasă mai de mult de o scrisoare a d.rei Melania Șerbu, scrisoare care mi s-a părut interesantă. I-am trimis cărți de matematică, pentru a-i înlesni studiul privat. Sigur, nu sunt eu cel în măsură să decidă cu privire la soliditatea cunoștințelor ei. Totuși, convingerea mea este că ar fi drept ca d.ra Șerbu să fie supusă unei scurte examinări și astfel să i se dea posibilitatea unor studii universitare normale. Cu deosebită stimă, A. Einstein”.

Răspunsul lui Iorga a fost prompt și pozitiv; a modificat legea existentă, care nu permitea înscrierea la Facultate fără bacalaureat, nici măcar ca „student extern”, a introdus un examen de diferență, pe baza căruia și cei în situația domnișoarei Șerbu se puteau înscrie la bacalaureat. Pentru a nu aștepta până la votarea legii în parlament, i-a dat fetei o aprobare specială, de a se putea înscrie la bacalaureat. Se întâmpla prin anii 1929-1930.

Bineînțeles, modificarea legislației în vigoare prin introducerea unui nou tip de examen a servit pentru toate persoanele aflate în situația Melaniei.

Ea a reușit și apoi a trecut examenul de bacalaureat. Angajată la o bancă din Brașov, Melania a obținut o bursă de la Nicolae Malaxa, industriaș local, dar a fost incapabilă să profite de ea. Cum termenul de prezentare era prea scurt, Melania a ratat înscrierea și a rămas încă patru ani, deci până în 1934, autodidactă. Între timp, s-a angajat ca funcționară la Banca Marmorosch Blank din Brașov. În urma unei audiențe la cunoscutul industriaș Nicolae Malaxa, obține o bursă, dar nu o poate valorifica.

Între timp, Einstein părăsește Germania, ca urmare a instaurării regimului nazist și îi scrie Melaniei la 1 septembrie 1934, din Watch Hill, Rhode Island, USA, cu alte încurajări. Aflând că nu poate valorifica bursa acordată de Malaxa, îi scrie, la începutul anului 1935, și succesorului său la Catedra de fizică a Universității din Praga, Philipp Frank, rugându-l s-o ajute, să devină studentă la Facultatea din Praga. Malaxa este de acord să-i transfere bursa la Praga, dar din cauza antisemitismului tot mai pronunțat și acolo (în 1939 Cehoslovacia este invadată de Hitler), Melania este nevoită să se mute în Elveția iar Malaxa îi transferă bursa la Zürich, unde urmează se pare un program de doctorat în fizică.

Intreaga corespondență din anii '30 se referă la pregătirea ei ca fizician

Einstein îi trimite lui Malaxa o scrisoare de mulțumire pentru sprijinul acordat Melaniei Șerbu. În 1940, însă, bursa îi este întreruptă din partea românească, iar pierdanta revine la Brașov, unde trăiește toate restricțiile impuse de noua legislație de discriminare rasială. După

război, devine profesoară de matematică și fizică la Brașov. Einstein o încurajează să se dedice profesiei didactice, dar ea se gândește la părăsirea României.

„Cei mai mulți dintre studenții de origine germană din Praga au fost membri ai Partidului Național-Socialist Heinlein. Studenții care ar fi vrut să vorbească cu mine au fost împiedicați de către alte persoane, chiar și să mă salute. Dacă mă așezam într-o bancă, în sala de conferințe, toate locurile din jurul meu rămâneau goale,” descrie Melania atmosfera care a determinat-o să se mute în Elveția, la Zurich, unde a reușit să câștige un doctorat în fizică.

„Ar trebui să știți că în calitate de student am fost la rândul meu descurajat de Universitate, înțelepciunea era folosită în detrimentul meu. Abia mai târziu am reușit să înțeleg că cele mai multe dintre informațiile furnizate nu au fost la fel de raționale și utile cum am crezut la început. Nu participați la cursurile pe care nu le puteți înțelege confortabil și care nu se potrivesc cu talentul fiecăruia. Cel mai important lucru este să se învețe, stăpânirea pas cu pas a conceptelor elementare ale matematicii superioare și aplicațiile lor în fizică”, îi scria și o îmbărbăta Einstein.

După nouă ani de cereri repetate de emigrare în Israel, obține aprobarea în 1958 și devine profesoară în Israel.

La Haifa

În 1973, Melania Șerbu reunește la Haifa, în trei volume, întreaga ei corespondență; primul volum este dedicat corespondenței cu Einstein: „Briefwechsel Albert Einstein – Melanie Șerbu 1928-1948”, Haifa, 1973. „Se pare că originalele scrisorilor lui Melania Șerbu către Alfred Einstein sunt depuse la Institutul Einstein din Ierusalim. Nu se știe unde se află originalele scrisorilor lui Einstein către Melania Șerbu.; o parte din copiiile acestora se află la fratele David Șerbu al lui M.S., din orașul Aachen, Germania. De la acesta, ele au fost obținute de către Dr. Mircea Valeriu Diaconescu din Aachen, pe care atât legătura Eminescu-Einstein, cât și personalitatea Melaniei Șerbu l-au pasionat și le-a dedicat un studiu amănunțit. D-lui M. V. Diaconescu îi datorăm și versiunea românească a corespondenței dintre M.S. și A.E. și îi exprimăm mulțumirea noastră pentru a ni le fi semnalat și pus la dispoziție. După cum ne comunică dl. M. V. Diaconescu, desi nu a fost încă publicată, corespondența dintre cei doi a devenit cunoscută mass-mediei din Germania. Nu oitem ajutorul primit din partea D-nei Elisabeth Sturdza din Köln; îi suntem recunoscători și d-lui Mihai Dinu, care a mediat aceste legături”, notează pe internet sursa care nu-și dezvăluie identitatea.

Descoperind frumusețea fizicii

Din păcate, motivația inițială a corespondenței, relativă la relația dintre Eminescu și teoria lui Einstein, a cam fost pierdută pe drum. Ignorant în privința lui Eminescu, Einstein era preocupat de calitatea asimilării de către corespondenta sa a ideilor de bază ale teoriei sale. Prin insistența sa asupra ei, savantul . ne transmite un mesaj clar: „Înainte de a te întreba despre legătura dintre două lucruri (un anumit autor, fie el și poet, și o anumită teorie științifică), trebuie să te asiguri că le-ai înțeles bine pe amândouă”.

În cursul corespondenței cu Einstein și influențată de această corespondență, Șerbu descoperind frumusețea fizicii a uitat probabil pe parcurs mobilul inițial al scrisorilor ei către marele savant. Dl. dr. Mircea Valeriu Diaconescu își îndreaptă efortul tocmai în această direcție; preia ștabela de la ea și o duce mai departe, concluzia sa fiind confirmarea ipotezei acesteia privind legătura strânsă dintre opera poetului și aceea a savantului.

Einstein în istoria exegezei eminesciene

În istoria exegezei eminesciene, semnalarea în presă și operă a unor posibile apropieri de acest fel, cu referire, între altele, la „Sărmanul Dionis”, dar și la „Scrisoarea I”, la „Lucaefărul” și la „La steaua” apare încă în urmă cu peste 80 de ani, dacă ar fi să ne gândim la articolul semnat de (I. Gliksman) dr. Ygrec, „De la Eminescu la Einstein. Știință și poezie”, în „Adevărul Literar și Artistic”, 21 mai 1922 sau „Einstein și Eminescu”, de ing. N. Hoiescu, în „Orizontul”, nr. 38, 20 septembrie 1923. „Dar aceste referiri au fost de obicei compromise prin exagerări care-l transformau pe poet într-un precursor (dacă nu și coautor) al teoriei relativității. Din fericire, au urmat și abordări mai serioase și, pentru. a da un singur exemplu, vom menționa exegeza exemplară având-o ca autor pe Ioana Em. Petrescu. Am discutat pe larg aceste chestiuni în „Întâlnirea extremelor” (Ed. Paralela 45, Pitești, 2005)”, documentează sursa (se pare profesorul Solomon Marcus n.a.).

Sfaturi de la Einstein

Scrisorile lui Einstein dezvăluie aspecte interesante ale personalității sale. Dificultății de adaptare la viața universitară pragheză, despre care îi scrie Melania, după cum am spus, Einstein îi răspunde ca unui camarad: „Să știți că și eu, ca student, am fost descurajat de multa înțelepciune cu care mă pocnea fără milă universitatea. Abia mai târziu am început să pricep că cea mai mare parte a cunoștințelor debitate acolo nu erau atât de raționale și utile cât le crezusem la început. Nu frecvențați

cursurile pe care nu le puteți înțelege în mod confortabil și care nu corespund înclinațiilor. Cel mai important lucru este să învățați să stăpâniți încetul cu încetul noțiunile elementare de matematică superioară și aplicarea lor în fizică". Atunci când ea îi scrie despre cererea în căsătorie primită de la un „Privatdocent” al Universității din Praga și îl întreabă dacă ar fi oportună plecarea ei în America, în condițiile ascensiunii nazismului în Europa, Einstein o descurajează în amândouă aceste intenții. El consideră că, mai cu seamă în acel moment, căsătoria ei cu un creștin ar fi riscantă. Iar în ce privește „Idea Dv. de a veni aici nu mi se pare recomandabilă, în primul rând pentru că mentalitatea societății pragheze vă este mult mai apropiată decât cea de aici. Si, din punct de vedere financiar aveți mai puține dificultăți acolo unde sunteți. Dar chiar dacă ați veni, nu veți putea profita efectiv de prezența mea, pentru că eu nu mai predau, iar timpul și energia mea sunt solicitate la extrem. Dacă aveți întrebări cu caracter științific la care nimeni de acolo nu vă poate răspunde, voi fi bucuros să vă răspund”. Nici măcar în 1940, când situația din România se agravase consideraabil, Melania, aflată la doctorat în Elveția, nu este sfătuită de Einstein să evite întoarcerea în România.

DI. Dr. Mircea Valeriu Diaconescu, din Aachen, a trimis studiul său privind legătura dintre Eminescu-Melania Șerbu și Einstein „unui jurnal din București cu profil literar care este foarte interesat de publicarea lui”. Din păcate, afirmă sursa, „din documentația pe care ne-a pus-o la dispoziție lipsesc unele scrisori: în particular, lipsește prima scrisoare a lui M.S către A.E, probabil singura în care sunt puse în discuție texte eminesciene. DI. Diaconescu reproduce numai un fragment din „Sărmanul Dionis” pe care M.S. îl discută în scrisoare. Si unele scrisori ale lui Einstein sunt în manuscris, altele în formă dactilografiată, dar și acestea din urmă sunt de două feluri, după cum dactilografia este chiar a textului original sau a fost efectuată după primirea ei”.

O comoară

Dintr-o gazetă a diasporei brașovene, din Germania Federală, aflăm, că la nonagenar Davis Serbu, plecat din România și ajuns la Aachen, se afla o comoară. Este vorba de o mapă care conținea copiile unor scrisori inedite ale laureatului Premiului Nobel, Albert Einstein, către Melania, sora domnului Serbu, scrie presa care detaliază întâmplările cu întâlnirile dintre cei doi, fără să se fi văzut vreodată (Cronica română).

Corespondența dintre cei doi încetează în anul 1940. Legile rasiale o elimină din școlile statului ca și pe toți elevii evrei. În condiții extrem de grele se înființează o școală pentru acești elevi exmatriculați fără nici o vină. Melania Șerbu predă la această școală. Prin profesorul Philipp Frank, Melania afla că Einstein se preocupa de posibilitatea folosirii energiei atomice în scopuri pasnice. În 1947, într-o scrisoare, ea îl întreabă pe savant, dacă nu e cazul să emigreze în Statele Unite. Einstein o deconseiază. După părerea lui cercetătorii din

est nu se vor putea adapta condițiilor din America. Pe de altă parte, el considera ca România este mai puțin primejdută decât țările industrializate, fiind o țară bogată și fertilă.

Melania îi mărturisește lui Frank că profesorul suferea de miopie politică. E limpede că ea a avut dreptate, intuind ce va aduce dictatura comunistă.

Când savantul împlinește 60 de ani, Melania îi trimite o felicitare, deosebit de simaptică și de inteligentă. Einstein îi răspunde cu o poezie intitulată „Rugaciune de seara”. Este de fapt un cântec ale cărui versuri și muzica îi aparțin savantului. Melania îi răspunde, la rândul ei, tot cu o poezie, aluzie la legea atracției universale, dar al cărei subtext are un înțeles mai adânc: „Din depărtările universului,/ Mănată de dor, calea lor îi îndreaptă unul către celalalt,/ Și totuși trec unul pe lângă altul”..

A fost ultima scrisoare. Einstein moare în 1955, Melania 30 de ani mai târziu, în 1985, avea, probabil, 74 de ani, nu a apucat sosirea lui 1989...

El a fost mentorul, sfătuitorul și idolul ei...

Mihai Eminescu doar legătura literar-științifică dintre ei...

Neculai I. ONEL

Clipe triste

Mușcata din fereastră s-a uscat,
Perdeaua e lăsată.
Toți din casă au plecat,
Nu se vor întoarce niciodată.

Am rămas singur pe lume,
Nu m-așteaptă nimenea în prag.
La cimitir pe cruce au un nume
De tristețe lacrimile-mi curg șirag.

De astăzi nimeni n-o să mă mai cheme,
Cei dragi s-au dus în altă viață.
Părinții vor să mă îndemne,
Voi fi singurel în fiecare dimineață.

Vor fi clipe triste și deșarte,
Eu voi fi al nimănui.
De astăzi multă cale ne desparte,
N-am durerea lui s-o spui.

Știu că ați plecat pe veci,
Nu voi mai zări privirile senine.
Veți sta mereu sub lespezile reci
În tăcere, fără soare, fără mine.

MODELUL SPIRU HARET ÎN ȘCOALĂ

Nicolae IONESCU

„Cum arată astăzi Școala, va arăta mâine Țara”
Spiru Haret (1851 - 1912)

Pe 17 decembrie 2017 s-au împlinit 105 ani de la moartea marelui reformator al învățământului românesc, Spiru Haret, apostol al conștiinței naționale de la cumpăna secolului XIX și începutul veacului următor. Această personalitate marcantă a științei și culturii naționale este, în mare măsură, pe nedrept uitată în zilele noastre.

S-a născut la 15 februarie 1851, la Iași. Studiile le-a făcut la Dorohoi, Iași și București. În 1862 intră ca bursier, la liceul Sf. Sava, fiind copil sărac, dar foarte dotat pentru carte¹. În decembrie 1870, deși era student obține prin concurs catedra de matematică la Seminarul central. După un an a renunțat la catedră și continuă studiile la Universitate.

Își ia licența în 1874, la 23 de ani. Se înscrie la concursul de burse instituit de Titu Maiorescu. Reușește și pleacă pentru doi ani la Paris. În « orașul lumină » a trecut din nou licența în matematică și fizică, iar doi ani mai târziu, își ia doctoratul la Universitatea din Sorbona, din capitala Franței, cu teza „Despre invariabilitatea marilor axe ale orbitelor planetare”, ducând mai departe cercetările în astronomie ale lui Laplace și Loius de Lagrange. În 1885 teza de doctorat al lui Haret e republicată în Analele Observatorului Astronomic din Paris. Târziu, în 1976, cu prilejul împlinirii a 125 de ani de la nașterea lui Spiru Haret, un crater de pe Lună, a primit numele său.

Spiru Haret putea să rămână cadru didactic universitar în Franța. A preferat să revină în țară, unde devine profesor încă din 1878, în urma unui strălucit concurs de geometrie analitică la Școala de Poduri și Șosele (Universitatea Politehnică de azi, din București -n.n.) . Profesează până în 1910, când se pensionează și până la moarte, ține prelegeri de popularizare a cunoștințelor științifice.

Marile realizări ale lui Haret nu sunt totuși, în știință. El și-a părăsit aproape creația de specialitate, care putea fi atât de bogată, după aceste remarcabile începuturi, pentru a se pune “la dispoziția neamului țării căruia îi aparține”. Geniul său creator se remarcă în domeniul educației. Încă din 1879 Ministerul Cultelor și Instrucțiunii începe să-l solicite. Inspectează școli și face rapoarte, prezidează comisii de examinare. În 1882 e numit membru în Consiliul Permanent de Instrucție. În 1883, P.S. Aurelian îl numește inspector al școlilor. Îl cunoaște foarte bine pe D.A. Sturdza de la Academia Română, Spiru Haret devenind membru corespondent al acestui înalt for științific încă din 1879. Un om cu care se înțelege de la început.² În 1885, D.A. Sturza, ajungând ministru la Culte și Instrucție Publică, îl cheamă pe Haret ca secretar general al ministrului (Haret tocmai publicase, cu câteva luni înainte, un Raport asupra stării școlilor, foarte curajos și documentat în susținerea opiniilor). Cu Haret lângă el, Sturdza încearcă reorganizarea învățământului, după ce mai înainte, pe același teren, eșuaseră P.P. Carp, Titu Maiorescu și V.A. Urechia.

² Ibidem, p. 62.

¹ Liviu Mărghitan, Ioan Mancaș, *Academicienii Iașilor*, Editura Ramira, Arad, 2008, p.61.

e-mail: revistaelanul@gmail.com
http://sites.google.com/site/elanulvs/

Redacția (tel.: 0235-436100)

Redactor șef: Marin Rotaru

Redactor-șef adjunct: Cristian Onel

Redactori corespondenți:

prof. univ. dr. Vlad Codrea,

Univ. „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca

prof. univ. dr. Ștefan Olteanu, București

asist. univ. dr. Bogdan Rățoi,

Univ. „Al. I. Cuza Iași”

Dan Ravaru, Vaslui

Corneliu Bichineț, Vaslui

Mircea Coloșenco, București

dr. Arcadie M. Bodale, Vicovu de Sus

Serghei Coloșenco, Bârlad

drd. Laurențiu Ursachi, Bârlad

dr. Laurențiu Chiriac, Vaslui

Ion N. Oprea, Iași

dr. Sorin Langu, Galați

ISSN: 1583-3593

Tehnoredactare: Bogdan Artene
Tipar: SC Irimex SRL Bârlad

Număr apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru
Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține, în exclusivitate, autorilor.

Ministru de trei ori în guvernele liberale conduse de D. A. Strurdza, Spiru Haret a avut posibilitatea să-și pună în aplicare legile și proiectele, exemplu, rar în România, de atunci și de azi. El s-a devotat cu totul școlii și a avut marea înțelepciune de a ști să obțină sprijinul marilor oameni de cultură ai epocii, pentru a-și trece realizările. A fost un adevărat apostol al neamului, dar fără să facă vreodată caz de misiunea sa. Datorită însușirilor sale, a știut să-și găsească colaboratori admirabili și să fie neconținut înconjurat de încrederea lor. În guvern era stimat și prețuit de toți colegii. Nu refuza niciodată un serviciu și era de o rară modestie.

O asemenea personalitate complexă, a avut pe lângă admiratori, desigur, și dușmani, dintre care menționăm pe istoricul și editorul de izvoare, Gh. Ghibănescu, care îl numea "Sbirul" Haret

Amintirile legate de acest om al școlii sunt emoționante. Prin opera sa, dar și prin felul de a fi, Spiru Haret a creat un adevărat curent, haretismul. Esența lui a constatat în introducerea factorului cultural și economic în rîndurile țărănimii, servindu-se pentru acest deziderat, în primul rînd de învățători. Metodele folosite de Haret nu sunt extraordinare. Sunt luate din arsenalul vremii. Dar a știut să le promoveze cu mare consecvență și înaltă cunoaștere a firii omenești. Iată, de pildă, spre deosebire de alți oameni politici ai vremii, Spiru Haret întreținea o bogată corespondență. A avut ideea să răspundă fiecărui învățător care se adresa direct acestuia. Răspundea cu "domnule învățător" și se încheia invariabil cu "al dumatile devotat ministru". E lesne de înțeles ce simțea învățătorul căruia i se adresa astfel. Îi dădea impresia clară că e un om util societății. De altminteri, Spiru Haret considera că dacă preotul are locuința lângă biserică, iar ofițerul lângă cazarmă și învățătorul trebuia să aibă locuința în apropierea școlii. Nu căuta admirație, ci eficiență. Spiru Haret a dat demnitatea de care avea nevoie învățătorul, într-o vreme în care acesta era bănuțat a fi instigatorul țăranilor la 1907. N. Iorga l-a numit pe Haret "omul de bine al școlii", iar N. Grigorescu sublinia faptul că Spiru Haret "vroia să așeze pe țărani în rîndul oamenilor".

Marele om de cultură a transformat învățătorii în fruntașii satului, alături de proți și notari. Pentru a da învățătorilor o pregătire adecvată, Haret reorganizează școlile normale. Introduce în planul de învățământ lucrările practice agricole prin care "învățătorul să păstreze iubirea pământului și deprinderea de a-l lucra"³. În 1903, perioada de studiu la Școala Normală se mărește de la 5 la 6 ani, ceea ce a dus la o schimbare importantă a programelor în vederea unui "învățământ practic pentru viață, potrivit nevoilor social-economice și aspirațiilor noastre naționale"⁴. Nevoia de informare a învățătorilor duce la crearea Bibliotecii pedagogice în cadrul căreia se tipăresc cărți prin Casa Școalelor.

Examenul de capacitate al dascălilor este reorganizat, înlocuindu-se probele teoretice cu cele practice, iar prestigiul învățătorilor a sporit prin activitatea

lor în cadrul bancilor populare și al cooperativelor sătești. Din 1900 învățătorii își țineau periodic congresul lor, unde discutau chestiuni importante ale școlii. La toate Congresele, Spiru Haret era nelipsit și își nota în carnetul său orice idee bună care putea fi luată în seamă. Se declara colaboratorul învățătorilor și nu șeful lor. Li s-a oferit învățătorilor posibilitatea să se considere nu doar simpli slujbași al statului, ci să fie elementele cele mai active ale comunităților în mijlocul cărora trăiau⁵.

După absolvire învățătorii erau chemați la conferințe județene, la cercuri culturale și la congrese pe țară. Tot Haret a inițiat excursiile de vacanță, pentru ca slujbașii școlilor să-și cunoască țara și să vorbească elevilor despre ea. Unii dintre ei au lăsat pe hârtie impresiile lor.

Multe inițiative din viața românească a vremii au plecat de la Spiru Haret. El este cel care a înființat grădinițele de copii în România, cele dintâi deschizându-și porțile la 1 decembrie 1897. În anul următor a inițiat o reformă a învățământului secundar și superior care cuprindea trei secțiuni ale claselor V-VIII, clasică, modernă și reală A instituit certificatul de Bacalaureat și a stimulat utilizarea metodelor moderne în învățământ. A înființat Direcția Monumentelor Istorice și în 1904 a organizat acțiuni comemorative prilejuite de împlinirea a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare. Ca ministru a cumpărat întreaga ediție a cărții *Viața lui Ștefan cel Mare* scrisă de N. Iorga pe care le-a dăruit românilor bucovineni de la Cernăuți, iar restul le-a dat gratuit învățătorilor și preoților. În timpul ministriatului său s-au construit peste 2.400 de școli în stilul caracteristic. Haret încurajează editarea de cursuri didactice și cărți școlare pentru toate materiile de învățământ. Nu erau toate bune, dar ele au contribuit la așezarea învățământului pe o temelie științifică. Pentru a pune capăt comerțului de cărți școlare a oficializat manualele didactice de curs primar. El nu a mai admis decât un singur abecedar și o singură carte de lectură. Vândute la un preț stabilit de minister, fondurile adunate au fost folosite pentru ajutorarea copiilor săraci cu cărți și rechizite.

Constantin Brâncuși care l-a cunoscut personal pe Spiru Haret, fiind solicitat să facă o machetă pentru statuia acestuia, a prezentat o simplă fântână. Pentru el așa fusese Haret, *un izvor de apă vie*. Așa a fost, într-adevar, pentru nația lui : un izvor dătător de viață și spirit cultural. La împlinirea celor șaizeci de ani, în anul 1911, i s-a dedicat un volum omagial intitulat *Lui Spiru Haret - "Ale tale dintru ale tale"*. A trecut la Domnul pe 17 decembrie 1912. A fost prețuit ca savant și în străinătate, fiind acordate înalte distincții, precum "Coroana Italiei" în 1903 și medalia franceză "Legiunea de Onoare"⁶. Inițiativele și realizările remarcabile ale lui Spiru Haret, i-au creat aureola de cel mai popular ministru și patriot pe care l-a avut vreodată școala românească din toate timpurile care, după modesta noastră opinie, a fost meritată pe deplin. E necesar ca în zilele noastre să ne călăuzească permanent spiritul haretian în tot ceea ce întreprindem pe altarul școlii și nu numai.

3 Constantin Schiferneț, *Spiru Haret, reformatorul societății românești, studiu introductiv în Operele lui Spiru Haret*, vol. I, Editura Comunicare. ro, 2009, pp. 13-42.

4 *Ibidem*,

5 *Ibidem*,

6 Liviu Mărghită, Ioan Mancaș, *op.cit.*, p.63.